МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СПОРТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Відповідність об'єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності»

Здобувачки вищої освіти ІІ курсу, групи МПАз-23-1,
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування,
освітньої програми «Регіональне управління та самоврядування»

_____ Виногородської Наталії Григорівни
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Керівник освітньо-професійної програми _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Допущено до захисту за рішенням кафедри менеджменту та публічного управління протокол від «4» лютого 2025 № 13

Завідувач кафедри менеджменту та публічного управління _____ Гусятинський Микола Володимирович, к.т.н., доцент

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 2 25.01.2025 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки 25.01.2025 _____ _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 3 (відмінно) / 90 балів 13.02.2025 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Я. І. Варшавець
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ М. В. Гусятинський
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О. І. Васильєва
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ І. Т. Канцур
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії, членів комісії, секретаря (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		Я. Вармавець Л. Вармавець
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		М.В. Гуляницький
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	23		О. І. Василюва
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	7		І. Т. Канцур
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		Ю. І. Сиїско
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100- бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5	13.02.2025	Я. Вармавець Л. Вармавець М.В. Гуляницький О. І. Василюва І. Т. Канцур Ю. І. Сиїско

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною	Оцінка за шкалою	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Кафедра менеджменту та публічного управління
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма «Регіональне управління та самоврядування»

Затверджую
В. о. завідувача кафедри менеджменту та публічного управління
_____ А. С. Близнюк
«10» січня 2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачці вищої освіти
Виногородській Наталії Григорівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Відповідність об'єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності»

Затверджена наказом ректора від 09.01.2024 Наказ № 19

2. Строк здачі закінченої роботи 03.02.2025

3. Цільова установка визначення рекомендацій щодо удосконалення методики формування спроможних громад

Мета роботи проведення аналізу відповідності об'єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності та розробити рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Об'єктом дослідження є процеси утворення та розвитку об'єднаних територіальних громад на прикладі Бучанської об'єднаної територіальної громади

Предметом дослідження є відповідність об'єднаних громад критеріям спроможності, зокрема фінансовій, економічній, демографічній та управлінській складовим.

Базою дослідження є Бучанська міська рада

4. Вихідні дані до роботи Закони України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, які регулюють питання державної політики у сфері регіонального розвитку громад, монографії з досліджуваної проблеми, публікації в наукових періодичних виданнях, матеріали офіційних сайтів органів державної влади України та провідних країн світу, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, довідкові й статистичні матеріали тощо

5. Перелік графічного матеріалу Рис. 1.1 – Динаміка утворення обєднаних текриторіальних громад у 2015-2020 р.; Рис.1.2. Система управління в Румунії на сьогоднішній день; *Таблиця 2.1.1* Класифікація територіальних громад; Таблиця 2. 1.2 Класифікація територіальних громад;*Таблиця 2. 1.3* Основні соціально-економічні показники; Рис.2.1.1. Динаміка змін рейтингових позицій громад за типами населених пунктів; Рис.2.3.1.Карта Бучанської міської об'єднаної територіальної громади; *Таблиця 2.3.1* Демографічний стан Бучанської громади за 2021-2024 роки; *Таблиця 2.3.2* Мережа закладів дошкільної освіти Бучанської міської громади;Таблиця 2.3.3 Мережа шкіл комунальної власності громади; Таблиця 2.3.4 Інклюзивна освіта Бучанської міської громад; Рис. 2.3.2. Порівняльний аналіз надходження до

місцевого бюджету Бучанської міської територіальної громади за 2021-2023 р.;
2.3.5. Витрати за галузями, пов'язані з основними розпорядниками коштів, грн. такі по
Таблиця *2.4.1* Критерії оцінки спроможності і їх граничні значення;

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом): РО
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА РОЗ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ; 1.1. Теоретичні та практичні
реформи децентралізації влади в Україні. Європейський досвід реформування мі
самоврядування;1.2. Проблеми та особливості впровадження змін в системі мі
самоврядування; РОЗДІЛ 2.ВІДПОВІДНІСТЬ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД КРИ
СПРОМОЖНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ БУЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ); 2.1. Об
територіальна громада як новий суб`єкт місцевого самоврядування; 2.2. Ф
що впливають на відновлення економіки; 2.3. Встановлення відповідності Буч
об'єднаної територіальної громади критеріям спроможності; 2.4. Відповідність Буч
територіальної громади методиці формування спроможних громад; РОЗДІЛ 3. ПРОП
ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЗМІСТУ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГР
ПОДАЛЬШОГО ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання		П
		За планом	Фактично	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	25.11.2023	25.11.2023	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання його керівнику	26.04.2024	26.04.2024	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання його керівнику	01.11.2024	01.11.2024	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання його керівнику	05.12.2024	05.12.2024	
5.	Підготовка вступу та формування висновків, списку літературних джерел. Оформлення роботи згідно вимог ДПУ та подання її керівнику	18.12.2024	18.12.2024	
6.	Доопрацювання робити з урахуванням зауважень керівника	до 15.01.2025	до 15.01.2025	
7.	Отримання відгуку керівника	25.01.2025	25.01.2025	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	29.01.2025	29.01.2025	
9.	Попередній захист роботи	20.01.2025	20.01.2025	
10.	Перевірка роботи на унікальність	21.01.2025	21.01.2025	
11.	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав.каф.	до 03.02.2025		
12.	Захист роботи			

8. Дата видачі завдання «10» січня 2024 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) А. С. Близнюк (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) А. С. Близнюк (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Н. Г.Виногородська (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи: «Відповідність об’єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності»

Мета кваліфікаційної роботи: полягає в проведенні аналізу відповідності об’єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності та розробки рекомендацій щодо підвищення їх ефективності

Завданнями роботи є:

- Проведення аналізу теоретичних та практичних засад формування об’єднаних громад в Україні. Ознайомитись з європейським досвідом реформування місцевого самоврядування.
- Визначення основних критеріїв спроможності територіальних громад.
- Встановлення факторів впливу на економічну стійкість громад.
- Проаналізувати показники відповідності Бучанської об’єднаної територіальної громади критеріям спроможності.
- Виявити основні проблеми, що перешкоджають забезпеченню спроможності громад.
- Запропонувати зміни до методики формування спроможних громад.

Предмет дослідження є- відповідність об’єднаних громад критеріям спроможності, зокрема фінансовій, економічній, демографічній та управлінській складовим.

Об’єкт дослідження є - процеси утворення та розвитку об’єднаних територіальних громад на прикладі Бучанської об'єднаної територіальної громади

Базою дослідження виступає Бучанська об'єднана територіальна громада

За результатами дослідження сформульовані висновки щодо рівня фінансової та організаційної стійкості громад. Виявлено основні проблеми, що перешкоджають досягненню спроможності та запропоновані зміни до методики формування спроможних громад, які можуть бути використані об’єднаними громадами.

Кваліфікаційна робота містить 58 сторінок, 10 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел 46 найменувань.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, об’єднана територіальна громада, реформа децентралізаці, спроможність громади, критерії спроможності, методика формування спроможних громад.

Рік виконання кваліфікаційної роботи -2023-2025 рік.

Рік захисту роботи -2025 рік.

Anotation

Title of the Qualification Paper: *"Compliance of United Territorial Communities in Ukraine with Capacity Criteria"*

The purpose of the qualification paper is to analyze the compliance of united territorial communities in Ukraine with capacity criteria and to develop recommendations for enhancing their efficiency.

The objectives of the study include:

- *Analyzing the theoretical and practical foundations of forming united territorial communities in Ukraine and exploring European experience in local self-government reform.*
- *Identifying the key capacity criteria for territorial communities.*
- *Determining the factors influencing the economic stability of communities.*
- *Examining the compliance of the Bucha United Territorial Community with capacity criteria.*
- *Identifying the main issues hindering community capacity.*
- *Proposing changes to the methodology for forming capable communities.*

The subject of the study is the compliance of united communities with capacity criteria, particularly in financial, economic, demographic, and managerial aspects.

The object of the study is the processes of formation and development of united territorial communities, with a case study of the Bucha United Territorial Community.

The research base is the Bucha United Territorial Community.

Based on the study results, conclusions have been formulated regarding the financial and organizational sustainability of communities. The main challenges preventing communities from achieving capacity have been identified, and changes to the methodology for forming capable communities have been proposed. These findings can be utilized by united communities to improve their efficiency.

The qualification paper consists of 58 pages, includes 10 tables, 5 figures, and a reference list of 46 sources.

Keywords: *local self-government bodies, united territorial community, decentralization reform, community capacity, capacity criteria, methodology for forming capable communities.*

Year of completion: *2023-2025*

Year of defense: *2025*

ЗМІСТ

ВСТУП……9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретичні та практичні аспекти реформи децентралізації влади в Україні. Європейський досвід реформування місцевого самоврядування…….. 11

1.2. Проблеми та особливості впровадження змін в системі місцевого самоврядування……...….. 22

РОЗДІЛ 2. ВІДПОВІДНІСТЬ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД КРИТЕРІЯМ СПРОМОЖНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ БУЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ)

2.1. Об`єднана територіальна громада як новий суб`єкт місцевого самоврядування ……..27

2.2. Фактори, що впливають на відновлення економіки ……...34

2.3. Встановлення відповідності Бучанської об'єднаної територіальної громади критеріям спроможності…….. 37

2.4. Відповідність Бучанської територіальної громади методиці формування спроможних громад…… 48

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЗМІСТУ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД І ПОДАЛЬШОГО ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ…….…….…….. 52

ВИСНОВОК……...……..57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……60

ВСТУП

Реформа децентралізації в Україні є однією з наймасштабніших та найуспішніших ініціатив, спрямованих на модернізацію системи місцевого самоврядування. Формування спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) стало основою для забезпечення фінансової автономії, підвищення якості послуг та стимулювання місцевого розвитку. Водночас питання відповідності ОТГ критеріям спроможності є ключовим для оцінки ефективності реформи та її впливу на соціально-економічний стан громад.

Актуальність теми дослідження.

Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування стали фундаментальними змінами у системі управління державою, поклавши початок новому етапу розвитку України. Успішна реалізація реформи децентралізації є одним із ключових чинників модернізації України та її інтеграції до європейського співтовариства. Завдяки цій реформі відбувається формування спроможних громад, які отримують більше автономії у прийнятті рішень, управлінні ресурсами та забезпеченні якісних послуг для населення.

Впровадження реформи децентралізації має сприяти ефективному використанню бюджетних коштів, залученню інвестицій та розвитку місцевої економіки. Крім того, вона підвищує рівень відповідальності місцевої влади перед громадянами, стимулює активну участь населення в управлінні та формує нову культуру самоврядування.

Основною метою цієї реформи є передача значної частини повноважень та ресурсів від центральних органів влади до місцевих громад, що дозволяє забезпечити більш швидке і якісне реагування на потреби населення, а також сприяє розвитку територій, покращенню управлінських та фінансових процесів на місцях.

Однак, на практиці постає питання відповідності сформованих громад критеріям спроможності, визначеним законодавством. Деякі громади стикаються з рядом проблем на початкових етапах та подальшими проблемами фінансової нестабільності, нерівномірного економічного розвитку, кадрового

дефіциту та неефективного управління ресурсами. Це створює загрози для їх подальшого функціонування та розвитку.

Мета виконання кваліфікаційної роботи полягає в проведенні аналізу відповідності об’єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності та розробці рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання:**

- проаналізувати теоретичні та практичні засади формування об’єднаних громад в Україні. Ознайомитись з європейським досвідом реформування місцевого самоврядування;
- визначити основні критерії спроможності територіальних громад;
- визначити фактори впливу на економічну стійкість громад;
- проаналізувати показники відповідності Бучанської об’єднаної територіальної громади критеріям спроможності;
- виявити основні проблеми, що перешкоджають забезпеченню спроможності громад;
- запропонувати зміни до методики формування спроможних громад

Об’єкт дослідження є - процеси утворення та розвитку об’єднаних територіальних громад на прикладі Бучанської об'єднаної територіальної громади

Предмет дослідження є- відповідність об’єднаних громад критеріям спроможності, зокрема фінансовій, економічній, демографічній та управлінській складовим.

Методи дослідження. У роботі використано комплексний підхід, що включає описово-аналітичний, статистичний, порівняльний аналізу та методи системного аналізу. Розглянуто нормативно- правову базу адміністративної реформи, ключові критерії спроможності громад, проаналізовано їх відповідність та надано рекомендації щодо можливих шляхів покращення її ефективності.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретичні та практичні аспекти реформи децентралізації влади в Україні. Європейський досвід реформування місцевого самоврядування.

Реформа децентралізації влади в Україні стала однією з найбільш масштабних та значущих змін у публічній адміністрації за незалежної історії держави. Об'єднання громад в Україні є частиною реформи децентралізації, мета якої –забезпечити ефективне управління, підвищити фінансову спроможність та створити умови для сталого розвитку територій. Підґрунтям є необхідність модернізації управлінської системи, виконання міжнародних зобов'язань та прагнення до європейських стандартів місцевого самоврядування.

Основними підставами для об'єднання громад стали неефективність старої системи адміністративно-територіального устрою та економічна спроможність громад.

До реформи в Україні існувала велика кількість малих і слабких громад, які не мали достатнього фінансового та кадрового ресурсу для виконання своїх повноважень. Це призводило до низької якості адміністративних послуг, незадовільної інфраструктури, залежності від державного бюджету.

Тому уряду необхідні були швидкі та ефективні дії, які б дали поштовх до стабільного та перспективного розвитку громад, ефективної організації публічної влади на місцях.

Економічна самодостатність та спроможність територіальних громад - це запорука стабільності та розвитку держави. Адміністративна реформа дозволяє створити спроможні громади, які здатні самостійно фінансувати школи, медицину, дороги, адміністративні послуги та забезпечувати розвиток територій [18].

Офіційний старт реформи пов'язують із прийняттям низки законодавчих актів, спрямованих на передачу повноважень та фінансів від центральної влади органам місцевого самоврядування.

Ключовою подією та першим етапом початку реформи можна вважати

ухвалення Урядом, 01 квітня 2014 року, Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. [36]. Дана концепція стала законодавчим підгрунтям для повних змін у системі влади та адміністративно- територіального устрою на всіх рівнях - початком реформи децентралізації влади. Цей документ визначив основні цілі, завдання та напрями реформи.

У період 2014–2015 років було внесено низку змін до нормативно-правових актів, які стали важливими кроками у реформуванні системи управління. Зокрема, ухвалено закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, що забезпечило проведення фінансової децентралізації. Також прийнято Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який сприяв формуванню базового рівня місцевого самоврядування та впровадив інститут старост в об'єднаних територіальних громадах [28]. Закон «Про співробітництво територіальних громад» створив механізм для спільного вирішення проблем громад [35]. Крім того, було прийнято низку інших законів, спрямованих на розширення повноважень місцевого самоврядування та підвищення ефективності надання адміністративних послуг [1].

В 2015 році були проведені перші місцеві вибори в об'єднаних територіальних громадах, що стало практичним початком формування нового адміністративно-територіального устрою на рівні громад.

У період 2015–2020 років в Україні відбувся активний процес утворення об'єднаних територіальних громад, який став ключовою частиною реформи децентралізації.

У 2015 році було утворено 159 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які першими провели вибори місцевих органів влади. Регіонами-лідерами з участі в адмінстративно-територіальній реформі та створенні об'єднаних громад були Тернопільська-26 громад, Хмельницька-22, Дніпропетровська-15, та Львівська області-15. У 2016 році кількість ОТГ суттєво зросла – було утворено 207 громад, що охоплювали більшу частину сільських територій [1].

Цей період характеризувався добровільністю процесу, а основною метою було формування спроможних громад, здатних забезпечувати ефективне управління та якісні послуги для населення.

У 2017 році процес об'єднання територіальних громад (ОТГ) значно активізувався, було створено 299 нових громад. Такий прогрес обумовлювався збільшенням державної підтримки у вигляді інфраструктурної субвенції, яка спрямовувалася на розвиток об'єднаних громад.

У 2018 році кількість ОТГ зросла до 874, що свідчило про суттєве прискорення цього процесу. Державна підтримка, доповнена успішними прикладами діяльності вже об'єднаних громад, стала важливим мотиватором для інших регіонів долучитися до реформи. У цей період завдяки передачі податків і субвенцій на місцевий рівень спостерігалося значне зростання доходів місцевих бюджетів, що додатково сприяло позитивному сприйняттю децентралізації.

Завершальний етап добровільного об'єднання громад охопив 2019–2020 роки. Упродовж 2019 року було утворено 456 нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ). У липні 2020 року в Україні набули чинності нові адміністративно-територіальні поділи, внаслідок чого загальна кількість громад зросла до 1469, зокрема за рахунок примусового об'єднання.

Реформа завершилася ліквідацією застарілих адміністративних районів та впровадженням нової системи районування, адаптованої до укрупнених ОТГ для підвищення ефективності управління. Замість понад 11 000 місцевих рад було сформовано 1469 територіальних громад [2], а кількість районів скорочено з 490 до 136. Основні повноваження районних рад були передані на рівень громад та обласних рад, що сприяло більш раціональному розподілу владних функцій .

Децентралізація – це складне та багатогранне поняття, яке має різні трактування в залежності від контексту та наукової школи.

Між науковцями зарубіжними та відчизняними, які приділяли свою увагу вивченням «децентралізації», є розбіжності в розумінні визначення та поняття «децентралізація», але всі вони дотичні.

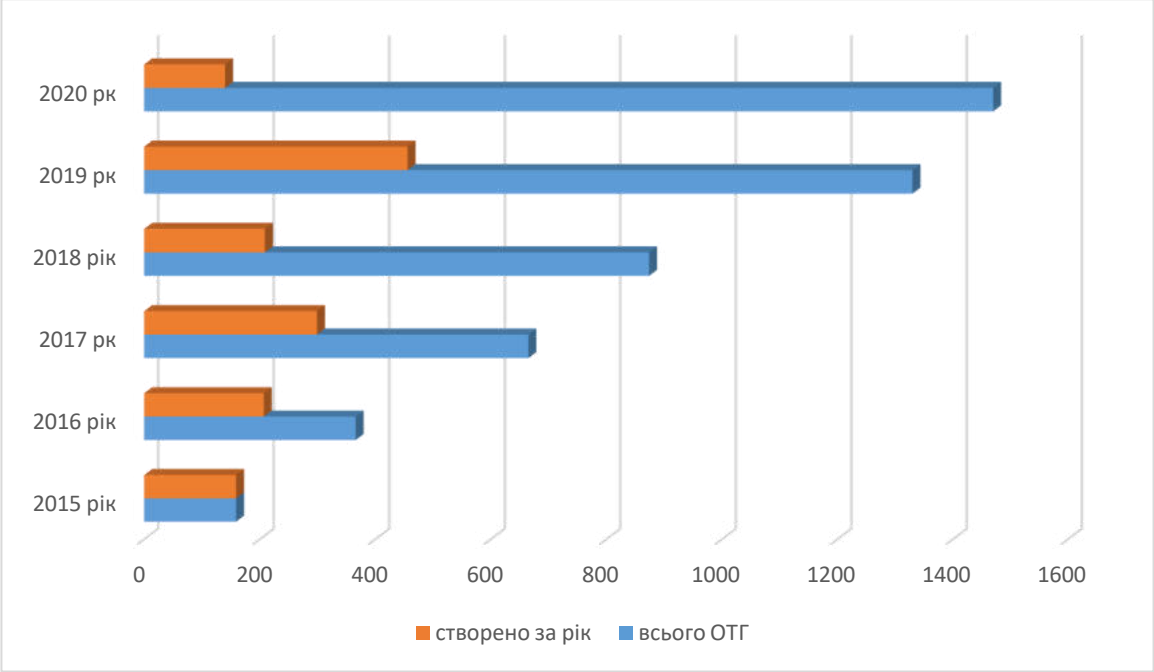

Рис. 1.1 – Динаміка утворення обєднаних текриторіальних громад у 2015-2020 р.
Джерело: складено автором на основі [2].

Німецькі науковці Й. Браун і У. Гроте [11] виокремлюють три ключові типи децентралізації: політичну, адміністративну та фінансову. Політична децентралізація спрямована на розширення повноважень місцевих органів влади та їхніх представників у процесі прийняття рішень, включаючи розробку стандартів і правових норм. Адміністративна децентралізація передбачає перерозподіл функцій, відповідальності та ресурсів між різними рівнями управління. Фінансова децентралізація передбачає делегування повноважень у сфері збору доходів, отримання трансфертів і прийняття рішень щодо фінансування поточних і капітальних видатків.

С.В. Глизнер додатково виділяє ринкову (економічну) децентралізацію, яка полягає у передачі функцій державних установ приватним організаціям, включаючи планування та управління [16]. М. Трещов, у свою чергу, наголошує на існуванні екологічної децентралізації, яка передбачає передачу місцевим органам влади чи приватним структурам права на управління природними ресурсами, встановлення екологічних стандартів і обмежень щодо їхнього використання [41]. Автор підкреслює, що виокремлення цього виду

децентралізації має значення для захисту природних ресурсів і запобігання екологічному забрудненню.

Варто зазначити, що всі типи децентралізації тісно взаємопов'язані, і їхній вплив на регіональний розвиток слід розглядати комплексно.

Найбільше уваги дослідженню децентралізації приділяв Ж. Ведель. Він вважає, що децентралізація полягає у передаванні владних повноважень не державним службовцям і органам, що представляють центральну владу, а іншим органам, що не знаходяться в ієрархічному підпорядкуванні останній, переважно, які обрані населенням [7].

Жан-Поль Фагует вважає, що децентралізація- це передача центральним урядом визначених функцій, з усіма необхідними для їх виконання адміністративними, політичними і економічними атрибутами, до місцевих органів влади, які є самостійними одиницями і суверенними в географічних межах або функціональних сферах діяльності, які визначені на законодавчому рівні [8].

А О.В.Стогова вважає: Що вплив децентралізації на добробут залежить від якості надання послуг та рівня справедливості розподілу суспільних благ – тобто якість суб'єктів надання послуг визначається тим, «наскільки добре» надаються суспільні блага та послуги. [40]

Ю. П. Козаченко- кандидат наук із державного управління, визначає що: Децентралізація є передачею компетенцій та відповідальності за виконання зобов'язань щодо державної служби від центрального уряду до місцевих або субнаціональних урядів. Децентралізація може відбуватися в політичній, адміністративній, фінансово-бюджетній та інших сферах. [23]

Кальман Міжей (Угорщина) стверджує, що: Децентралізація потрібна для більш рівномірного економічного зростання і перерозподілу доходів. Органи місцевого самоврядування повинні реалізовувати власні проекти, а для цього їм потрібна власна податкова база, можливість прозорими методами захистити свою частку в центральних податках і певна автономія у використанні частини зібраних податків [10].

Загалом, зарубіжні та вітчизняні науковці сходяться на думці, що децентралізація є важливим процесом, який може сприяти демократизації, підвищенню ефективності управління, розвитку громадянського суспільства та вирішенню соціально-економічних проблем.[5,6,9,12]

Однак існують й певні розбіжності в трактуванні поняття «децентралізація». Наприклад, деякі науковці роблять акцент на політичному аспекті децентралізації, інші – на адміністративному.

Важливо також зазначити, що децентралізація не є універсальним рецептом вирішення всіх проблем. Її успішне впровадження залежить від низки факторів, таких як політична воля, рівень розвитку місцевого самоврядування, економічні можливості та інші.

Місцеве самоврядування − найважливіша частина публічної влади, незалежний інститут, діяльність якого спрямована на забезпечення потреб та інтересів громадян. Завдяки тому, що місцеве самоврядування знаходиться найближче до населення, воно здатне краще задовольняти його потреби в порівнянні з іншими формами державної влади.

Реформування місцевого самоврядування - це складний і тривалий процес, який потребує спільних зусиль влади та громадянства.

Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Україною у 1997 році, визначає основні принципи та норми, яких мають дотримуватися держави-члени Ради Європи в сфері місцевого самоврядування [22]. Хартія встановлює важливі положення щодо прав та обов'язків місцевих органів влади, забезпечуючи їх незалежність, фінансову автономію та право на участь у прийнятті рішень, які впливають на громади. Вона також зобов'язує держави гарантувати ефективне та справедливе функціонування місцевих органів влади, забезпечуючи таким чином розвиток демократичних процесів на місцях.

Імплементація положень Хартії в національній практиці дозволяє:

- Забезпечити реальну автономію та самостійність органів місцевого самоврядування.
- Розширити їхні повноваження та компетенції.

- Зміцнити фінансову базу місцевого самоврядування.

- Підвищити рівень відповідальності органів місцевого самоврядування перед громадою.

- Забезпечити активну участь громадян у вирішенні питань місцевого значення.

Для ефективнішого впровадження реформи, потрібно враховувати досвід держав, які вже успішно запровадили децентралізацію та мали перед її початком подібну до української ситуацію з місцевим самоврядуванням та певною мірою аналогічні проблеми з реалізацією децентралізаційних процесів. Важливо зазначити, що застосування європейського досвіду не означає сліпе копіювання чужих моделей. Необхідно враховувати особливості української політичної та соціально-економічної системи та створити свою модель, на підставі зарубіжного досвіту. Подібні принципи створення об'єднаних територіальних громад у процесі децентралізації закладені і в переважній більшості європейських країн, які її здійснили раніше за Україну.

Однією з таких країн є Чехія, яка маючи доволі розгалужену систему місцевого самоврядування з недостатньою фінансовою основою, змогла успішно провести децентралізацію та забезпечити фінансову і організаційну самостійність територіальних громад.

Процеси децентралізації та демократизації у Чехії розвивалися практично паралельно і перебували у нерозривному зв'язку. На цей період у 1990 році приходиться ліквідація національних крайових комітетів та перехід до самоврядної моделі. У 1997 році було прийнято Конституційний закон, яким встановлювались «вищі територіальні самоврядні одиниці», їх кількісний склад, розташування та способи зміни адміністративних меж.

Законом «Про краї (крайове управління)», який був прийнятий у 2000 році, було закріплено визначення краю, як «територіальної спільності громадян, якій належить право на самоврядування». На завершальному етапі децентралізації у 2001 році було прийнято Конституційний закон, який вніс зміни до назв новоутворених країв, та удосконалено цілий ряд законодавчих норм з питань

децентралізації. Також було внесено значні зміни до виборчого законодавства.

Паралельно з процесом децентралізації у Чехії проводилася і реформа округів, основою якої було законодавче регулювання діяльності окружних управлінь. Крім цього у 2000 році розпочалась і муніципальна реформа, основою для якої стало прийняття законодавства про регулювання діяльності муніципалітетів, який визначався як «основна самоврядна територіальна спільнота громадян».

В основі Чеської реформи децентралізації лежав удосконалений адміністративно-територіальний поділ, який переслідував цілі:

1) створення досконалої та самодостатньої системи управління місцевого самоврядування (країв, муніципалітетів);

2) забезпечення їх економічної самодостатності на основі об'єднання громад;

3) узгодження системи органів державної влади із системою місцевого самоврядування для створення порядку взаємодії та уникнення конфліктних ситуацій.

В результаті децентралізації бюджетної сфери Чехії, місцеві громади самостійно розпоряджаються фінансовими ресурсами, як власними, так і тими що надаються їм в рамках виконання повноважень держави, формуючи місцеві бюджети які практично не залежать від державного бюджету Чехії.

Польща пройшла значний шлях у реформуванні своєї системи місцевого самоврядування з часів падіння комунізму в 1989 році. Цей процес був складним і багатогранним, але він призвів до створення більш децентралізованої, демократичної та ефективної системи управління на місцевому рівні

Можна виділити чотири основних етапи трансформації місцевого самоврядування в Польщі. Що стосується організації публічної влади - то варто звернути увагу до тенденції укрупнення громад (общин).

Перший етап трансформації місцевого самоврядування припадає на 1989-1990 роки. В цей час відбувається прийняття нового закону про місцеве самоврядування, який встановив дворівневу систему з воєводствами

(провінціями) та гмінами (муніципалітетами) як основними одиницями. До цього часу в країні діяв трирівневий адміністративний поділ:

- Воєводства (провінції)- найбільші територіальні одиниці;
- Округи (повіти) – середні територіальні одиниці;
- Громади (міські та сільські населення)- найменші одиниці.

Окрім того, були міські громади які мали особистий статус воєводстр або округів. А міста, які мали населення понад 200 тис, ділились на чверті. Станом на 1970р. Польща налічувала 17 воєводств та 5 міст з правами воєводств.

Так до 1990 року кількість гмін (громад) в Польщі скоротилась з 9,5 тис до 2,5 тис.

Також варто зазначити, що на першому етапі реформ протягом 1989-1990 рр. урядом Польщі було внесено зміни більше ніж до 100 чинних на той час законів. Чітке визначення повітів та воєводств було здійснено майже через вісім років. [15,34,43].

Другий етап – в 1998 році проводяться прямі вибори до воєводських та муніципальних рад.

Третій етап припадає на 2000р.- здійснення децентралізації повноважень та ресурсів з центрального рівня на місцевий.

Червертий етап (2010р.) - зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування та підвищення його автономії.

В результаті досягнення трансформації:

- Збільшилась участь громадян - громадяни Польщі мають більше можливостей впливати на рішення, які стосуються їхнього життя;
- Покращилось надання послуг - місцеві органи влади стали більш підзвітними та ефективними у наданні послуг населенню;
- Стимулювання економічного розвитку - децентралізація сприяла економічному розвитку на місцевому рівні;
- Зміцнення демократії - місцеве самоврядування стало важливою опорою польської демократії.

Важливо зазначити, що процес трансформації в Польщі не був без проблем.

Основними проблемами, з якими зіткнулася Польща, були недостатнє фінансування, слабкий кадровий потенціал, необхідність подальшої децентралізації.

Незважаючи на ці проблеми, досвід Польщі свідчить про те, що успішна трансформація місцевого самоврядування можлива. Варто зазначити, що в основу польської системи організації місцевого самоврядування покладено французьку модель.

Умовно, адміністративна реформа Польщі складалася з двох взаємопов`язаних реформ, що проводилися одночасно – реформи територіального устрою та реформи місцевого самоврядування. Разом з тим, паралельно відбувалися реформування таких ключових сфер як освіта, охорона здоров`я та пенсійне забезпечення.

Внаслідок проведених реформ, більшість повноважень, які раніше виконував уряд та центральна адміністрациія, були передані на різні рівні місцевого самоврядування. За центральною адміністрацією зберігається функція контроглю щодо дотримання законодавства територіальними одиницями (рис.1.2)

Досвід Румунії. Процес децентралізації влади в Румунії розпочався в 1991 році з прмийняттям першої посткомуністичної конституції, яка спрямовувалась на принципи місцевої автономії та децентралізацію державних послуг. Конституція визначала функції місцевих рад, рад округів та префектів. Закон «Про місцеві державні адміністрації», визначав місцеву автономію як суто адміністративну, без жодних фіскальних чи політичних складових. Після ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування в 1997 році урядом було прийнято Закон №215/2001 замість Закону 69/1991, в якому відводилось місце фінансовому напрямку. Урядом прийнято ряд законодавчих актів, щодо впровадження концепцій місцевих податків.

Одними з перших функцій, які були передані на місцевий рівень від центрального уряду були , послуги із захисту дітей – в 1997 році. Згодом, в 2003 році бупо проведено децентралізацію послуг із соціального забезпечення

населення. Для фінансового забезпечення нових повноважень органами місцевого самоврядування, центральним урядом Румунії, прийнято нормативні акти, які збільшували відсоткову ставку податку на доходи фізичних осіб, який залишався в бюджеті місцевих рад.

За понад 30 років в адміністративно територіальному устрої Румунії відбулось ряд змін, спрямованих на політику децентралізації. [42]

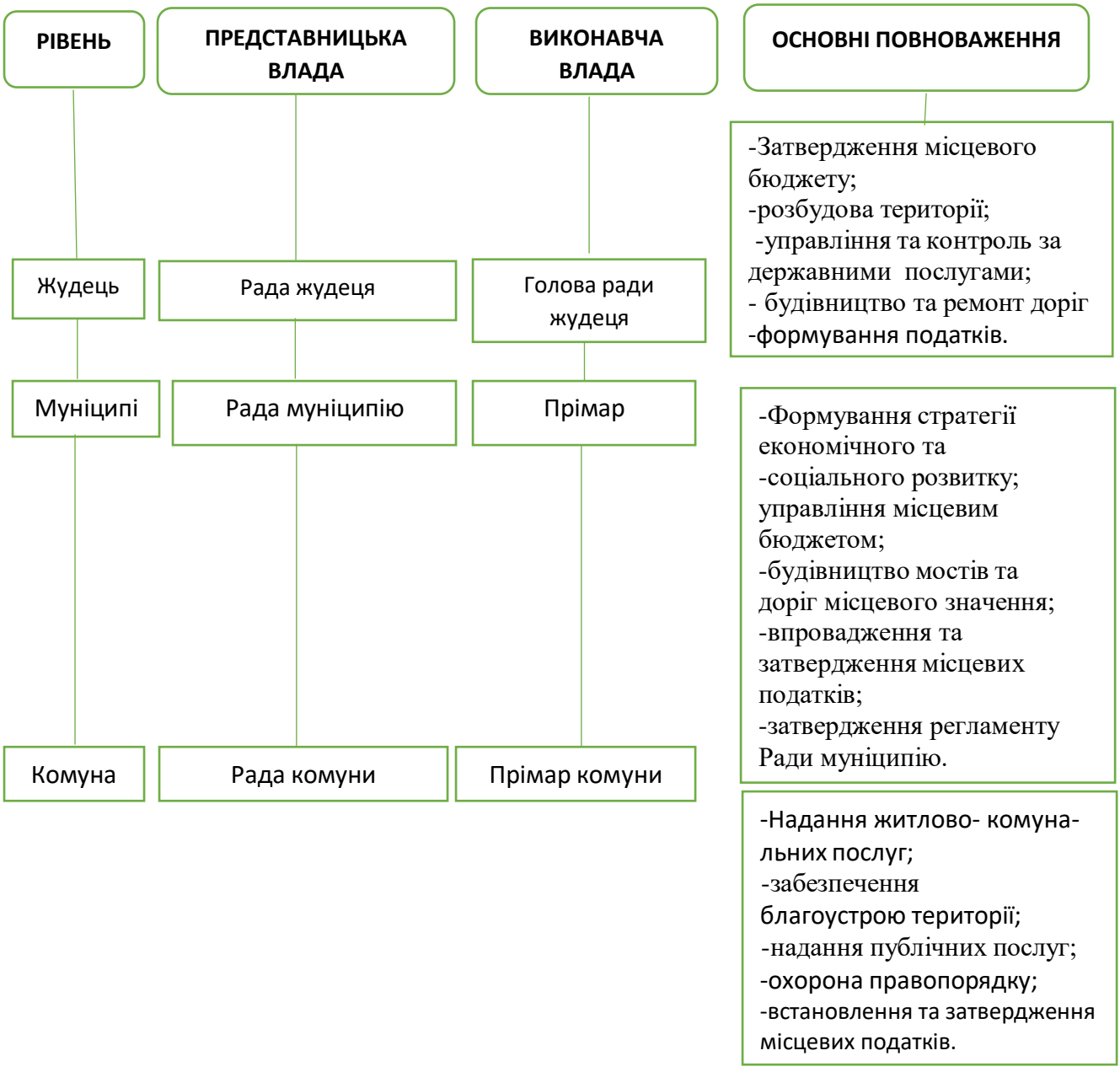

Рис.1.2. Система управління в Румунії на сьогоднішній день
Джерело: складено автором на основі [42]

1.2. Проблеми та особливості впровадження змін в системі місцевого самоврядування

Успішне впровадження змін в системі місцевого самоврядування потребує комплексного підходу, який поєднує в собі політичну волю, фінансове забезпечення, інституційне зміцнення, чітку комунікацію, координацію та активну участь громадян.

Реформа децентралізації в Україні, хоча й принесла значні позитивні зміни, мала й свої складнощі, особливо на етапі об'єднання громад. Визначити один "найскладніший" етап важко, адже різні громади стикалися з різними викликами. Розглянемо ключових аспектів, які часто ставали проблемними:

1. Добровільність та переконання

Суть проблеми: На початковому етапі реформи об'єднання було добровільним. Це означало, що громади повинні були самостійно дійти згоди щодо об'єднання, що часто було складним через різні інтереси, амбіції місцевих еліт, історичні суперечки та страх втратити автономію.

Складність: Переконати мешканців та місцеву владу в перевагах об'єднання, подолати недовіру та страхи, знайти компроміс між різними баченнями майбутнього громади – все це вимагало значних зусиль та часу.

2. Адміністративно-територіальний устрій та конфігурація ОТГ

Суть проблеми: Визначення оптимальної конфігурації об'єднаних територіальних громад, враховуючи критерії спроможності (чисельність населення, площа, інфраструктура, фінансова спроможність), часто викликало дискусії та конфлікти.

Складність: Знайти баланс між створенням спроможної громади та збереженням історичних, культурних та економічних зв'язків між населеними пунктами було непросто. Іноді громади не могли дійти згоди щодо адміністративного центру, меж ОТГ або розподілу повноважень.

3. Фінансові питання та розподіл ресурсів

Суть проблеми: Об'єднання передбачало консолідацію бюджетів та майна громад. Це викликало занепокоєння щодо справедливого розподілу ресурсів,

використання коштів та збереження власності кожної з об'єднаних громад

Складність: Розробити прозорий та зрозумілий механізм розподілу фінансів та майна, забезпечити рівний доступ до послуг для всіх мешканців об'єднаної громади – це було важливим, але складним завданням.

4. Організаційні та управлінські питання

Суть проблеми: Об'єднання громад вимагало створення нової організаційної структури, формування штату працівників, перерозподілу повноважень та відповідальності.

Складність: Забезпечити ефективне функціонування нової структури, налагодити координацію між різними підрозділами, забезпечити якісне надання послуг на всій території ОТГ – це вимагало часу та професійних навичок.

5. Інформаційна кампанія та комунікація

Суть проблеми: Недостатня інформованість населення про суть реформи, її переваги та можливі наслідки, породжувала недовіру та спротив

Складність: Провести ефективну інформаційну кампанію, донести до кожного мешканця важливість об'єднання, відповісти на всі питання та розвіяти міфи – це було важливим для успішної реалізації реформи.

6. Політичний фактор

Суть проблеми: Реформа децентралізації часто ставала об'єктом політичних спекуляцій та маніпуляцій, що ускладнювало процес об'єднання громад.

Складність: Забезпечити політичну нейтральність процесу, уникнути конфліктів між різними політичними силами, зосередитися на інтересах громади – це було непростим завданням.

Чи не найголовнішим негативним фактором, який став причиною повільного впровадження реформи, стала неготовність деяких урядовців нести відповідальність за зміну в системі управління. Деякі громади, особливо ті, які втрачають адміністративний статус у результаті реформ, чинять спротив змінам, що уповільнює процес децентралізації. Негативне ставлення до реформи посадовців місцевих рад та районних державних адміністрацій, налаштування мешканців проти створення об’єднаних громад призвело до гальмування

реформи ще в 2015 році. Втрата повноважень та відповідно робочих місць- стала вагомою причиною недовіри до реформи.

Кадровий голод також є одним з найсерйозніших викликів на шляху успішного впровадження децентралізації в Україні. Він гостро відчувається в багатьох об'єднаних територіальних громадах, особливо у малих та віддалених. Нестача кваліфікованих фахівців ускладнює виконання важливих функцій місцевого самоврядування, негативно впливає на якість життя людей та загалом загальмовує процес децентралізації.

Ефективна робота органів місцевого самоврядування прямо залежить від кваліфікації та досвіду їхніх працівників. Від того, наскільки якісно підібраний персонал, залежить те, як будуть надаватися адміністративні послуги, чи буде розвиватися інфраструктура, чи будуть реалізовуватися важливі для громади проекти. Без кваліфікованих кадрів, які знають законодавство, розуміють потреби громади та вміють працювати з різними групами людей, навіть найкращі політичні рішення та стратегії розвитку залишаться лише на папері.

Саме працівники органів місцевого самоврядування на щоденній основі спілкуються з жителями, вирішують їхні проблеми та надають їм необхідні послуги. Від їхньої комунікабельності, ввічливості та професіоналізму залежить те, яким чином громада сприймає владу.

Недосконаліть нормативно-правової бази на початку реформи також уповільнювали процес адміністративної реформи. Відсутність чітких механізмів реалізації реформ створило перешкоди для ефективного впровадження змін. Багато законодавчих актів, що регулюють діяльність місцевого самоврядування, і на цей час залишаються застарілими та не реалізованими.

Розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади в Україні є складним та динамічним питанням, яке постійно викликає дискусії та суперечки.

Варто зазначити, що з часом, з накопиченням досвіду та внесенням змін до законодавства, багато з цих проблем було вирішено. Проте, етап об'єднання

громад залишається одним з найбільш відповідальних та складних в процесі децентралізації.

Впровадження адміністративно територіальної реформи має базуватися на принципі субсидіарності, який передбачає передачу максимальної кількості повноважень на найнижчий рівень, де ці повноваження можуть бути реалізовані ефективніше. Важливим етапом процесу об'єднання громад є забезпечення довгострокового планування, враховуючи особливості кожного регіону, зокрема його економічний потенціал, демографічну ситуацію та інфраструктуру.

В умовах реформи децентралізації в Україні особлива увага приділяється міжмуніципальній співпраці, що є ключовим інструментом на шляху до досягнення спроможності об'єднаних територіальних громад. Міжмуніципальна співпраця є важливим механізмом, який дозволяє громадам, для спільного вирішення проблем, підвищення ефективності управління та забезпечення сталого розвитку, об'єднувати ресурси (фінансові, кадрові, матеріальні), реалізувати спільні проєкти (інфраструктурні, соціальні, економічні), координувати дії у різних сферах місцевого самоврядування, таких як освіта, охорона здоров'я, транспорт чи екологія.

Місцеве самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління, розвитку громад та реалізації принципів децентралізації влади. Проте впровадження змін у цій сфері і надалі стикається з численними викликами, що зумовлює необхідність глибокого аналізу проблем та розробки дієвих рішень.

Одними з найважливіших та найсерйознішими факторами впливу на результати реформи є раптові зовнішні фактори такі як війна, стихійні лиха чи економічні потрясіння, які вимагають переорієнтації зусиль. Замість того щоб концентруватися на довгострокових цілях, таких як аналіз успішності реформ та розвиток громади, муніципалітети змушені спрямовувати всі ресурси на подолання негайних наслідків і забезпечення життєздатності.

У таких умовах важливо розвивати підходи до управління кризами, які дозволяють знаходити баланс між оперативним реагуванням і збереженням

стратегічних цілей. Інвестиції у відновлення мають бути інтегровані в довгострокові плани, щоб не втрачати перспективу розвитку.

Позитивний досвід деяких громад показує, що успішна адаптація можлива за умов підтримки міжнародних партнерів, залучення інновацій та зміцнення місцевих ініціатив. Такі рішення можуть допомогти закласти фундамент для сталого розвитку навіть у складних обставинах.

Важливо зазначити, що стійкість регіонів та громад – це не лише питання виживання у військовий час. Це також питання їхнього подальшого розвитку після закінчення війни.

Для врегулювання проблемних питань урядом постійно переглядається та доопрацьовується Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [33].

Як зазначив віце-прем'єр-міністр з відновлення України – Міністр розвитку громад, територій та інфраструктури України Олександр Кубраков: «Реформа децентралізації дала поштовх до формування ефективного та найбільш наближеного до людини інституту влади в демократичному суспільстві – місцевого самоврядування. Останні два роки Україна стикається з найбільшими у своїй історії викликами й українські територіальні громади довели свою ефективність та стійкість. Тому навіть під час повномасштабної війни децентралізація залишається дуже важливою. Одним з наших пріоритетів є продовження та поглиблення реформи». [3]

В таких умовах питання досягнення стійкості регіонів та громад стає одним з найактуальніших. В березні 2024 року Урядом затверджена Дорожня карта децентралізації, яка визначає подальші кроки у впровадженні реформи на 2024-2027 роки, яка вперше була презентована Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури в листопаді 2023 року. [19]

РОЗДІЛ 2 ВІДПОВІДНІСТЬ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД КРИТЕРІЯМ СПРОМОЖНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ БУЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ)

2.1. Об`єднана територіальна громада як новий суб`єкт місцевого самоврядування

Поняття «спроможна територіальна громада» дійсно є важливим елементом сучасної адміністративної реформи в Україні. Воно підкреслює здатність громади самостійно вирішувати свої питання, забезпечуючи ефективне управління на місцевому рівні.

Ця концепція базується на поєднанні терміна «територіальна громада», що означає групу людей, які проживають на певній території і мають спільні інтереси, та поняття «спроможність», що вказує на здатність громади виконувати свої функції.

Важливо зазначити, що в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування територіальна громада розглядається як первинний суб'єкт управління, що підкреслює її автономність і відповідальність [22]. Це означає, що громади мають право на самостійне вирішення місцевих справ, що є основою для розвитку демократичного процесу на місцевому рівні.

Таким чином, спроможна територіальна громада — це не лише адміністративна одиниця, а й активний учасник управлінських процесів, здатний реалізовувати свої права та обов'язки в межах законодавства.

Для економіки України термін «територіальна громада» є досить новим. Раніше територіальні громади розглядались за двома напрямками: правовий- суб'єкти місцевого самоврядування та соціологічний- представництво інтересів територій різних рівнів.

З проведенням адміністративної реформи в державі, відбулось ряд змін в Бюджетному та Податковому кодексах, що створило можливості підвищення фінансової спроможності територіальних громад, відповідно і рівень відповідальність за розвиток територій. Всі зміни є відносно новими та потребують досліджень територіальних громад як в економічній площині так і в соціально-економічній.

Як показують дослідження науковців, об'єднана територіальна громада — вид територіальної громади, утвореної в результаті добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст (відповідних сільських, селищних та міських рад) в період з 2015-2020 років в ході реформи децентралізації, яка відбувалась відповідно до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [28] та Методики формування спроможних територіальних громад [31].

Децентралізація закріплена як один із ключових принципів державного управління в Україні, що зазначено у статті 132 Конституції України . У ній зазначено, що «територіальний устрій України базується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації в управлінні, забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їхніх історичних, економічних, екологічних, географічних, демографічних особливостей, а також етнічних і культурних традицій» [24].

В залежності від визначеного адміністративного центру об`єднаної територіальної громади, розрізняють міські об`єднані територіальні громади (адміністративним центром визначено місто), селищні об`єднані територіальні громади (адміністративним центром є селище) та сільські об`єднані територіальні громади (їх центром є село).

Порядок добровільного об`єднання громад включає в себе одинадцять етапів, які визначені Законом України «Про добровільне об’єднання територіальних громад» [28].

З метою врахування особливостей кожної громади, що важливо для ефективного управління та планування їх розвитку, територіальні громади класифікуються за типом населених пунктів, за їх повнотою охоплення населених пунктів, характером формування, географічним розташуванням, рівнем соціально-економічного розвитку (табл. 2.1.1)

Таблиця 2.1.1

Класифікація територіальних громад

За типом населеного пункту	- Сільські - Міські
За повнотою охоплення населених пунктів	- громади базового рівня (це сільські, селищні, міські) - громади асоційованого (факультативного) рівня - територіальні громади районів і областей)
За географічних розташуванням	- транскордонні - гірські
За характером формування	- об’єднані (кілька населених пунктів) - не об’єднані (один населений пункт) - розділені (утворені внаслідок поділу однієї громади)
За рівнем соціально-економічного розвитку	- розвинені - депресивні

Джерело: складено автором на основі [13].

Критерії спроможності територіальної громади в Україні формувалися в процесі реформи децентралізації. Вони базуються на законодавстві, методичних рекомендаціях та практичному досвіді об'єднання та розвитку громад. Розглянемо основні критерії та досвід їх застосування.

Таблиця 2. 1.2

Класифікація територіальних громад

Показники	Критерії	Досвід
Чисельність населення	Рекомендована чисельність населення для спроможної громади становить від 5 тисяч осіб. Однак, цей показник не є жорстким і може коригуватися залежно від географічних, економічних та інших особливостей території	Практика показала, що громади з більшою чисельністю населення мають кращі можливості для формування власного бюджету, розвитку інфраструктури та надання якісних послуг. Проте, існують успішні приклади і менших громад, які завдяки ефективному управлінню та залученню додаткових ресурсів досягають високих показників розвитку.

Продовження табл. 2.1.2

Показники	**Критерії**	**Досвід**
Площа території та доступність послуг	Територія громади повинна забезпечувати доступність адміністративних, соціальних та інших послуг для всіх мешканців. Важливим є врахування транспортної доступності, стану доріг та наявності громадського транспорту	У гірських та сільських районах допускається формування громад з меншою щільністю населення, але більшою площею, за умови забезпечення належного транспортного сполучення між населеними пунктами
Фінансова спроможність	Громада повинна мати достатні власні доходи для виконання своїх повноважень. Основними джерелами доходів є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), місцеві податки та збори, плата за землю та інше майно.	Фінансова децентралізація суттєво збільшила надходження до місцевих бюджетів. Важливим фактором успіху є диверсифікація джерел доходів та ефективне управління бюджетними коштами
Інфраструктура	Наявність та стан об'єктів соціальної інфраструктури (школи, дитячі садки, лікарні, заклади культури), дорожньої мережі, комунального господарства	Об'єднання громад сприяло покращенню стану інфраструктури завдяки консолідації ресурсів та реалізації спільних інфраструктурних проектів
Людський потенціал та управлінська спроможність	Наявність кваліфікованих кадрів в органах місцевого самоврядування, здатність до стратегічного планування та ефективного управління ресурсами	Підвищення кваліфікації працівників місцевого самоврядування, залучення громадськості до прийняття рішень та розвиток інститутів громадянського суспільства є важливими факторами успішного розвитку громад
Міжмуніципальне співробітництво	Здатність та готовність до співпраці з іншими громадами для вирішення спільних проблем та реалізації спільних проектів	Створення спільних комунальних підприємств, реалізація інфраструктурних проектів та обмін досвідом є прикладами успішного міжмуніципального співробітництва

Джерело: складено автором на основі [13,16,18,30,32,38].

Як показав загальний досвід України,- реформа децентралізації показала позитивні результати у більшості громад. Важливим фактором успіху стала добровільність об'єднання громад та врахування місцевих особливостей. Фінансова децентралізація забезпечила громади необхідними ресурсами для розвитку. Розвиток інституційної спроможності та підвищення кваліфікації кадрів є важливими завданнями для подальшого розвитку громад.

Внаслідок реформи децентралізації, значно розширились повноваження влади на місцях. Відтепер об’єднані територіальні громади наділені як власними так і делегованими повноваженнями. Громади здобули можливість самостійно: формувати та затверджувати місцевий бюджет; планувати розвиток громади; управляти комунальним майном; приймати програми соціально-економічного розвитку громади та контролювати їх виконання; встановлювати, в межах компетенції, місцеві податки та збори; управління земельними ресурсами, надання дозволів на будівництво та прийняття будівель в експлуатацію; сприяти розвитку підприємництва та залучення інвестицій на території громади; сприяти розвитку та утриманню місцевої інфраструктури (будівництво та утримання комунікацій: водовідведення, газопостачання, теплопостачання, доріг); здійснювати благоустрій території; організовувати пасажирські перевезення.; забезпечувати громадську безпеку через організацію осередків муніципальної поліції та протипожежної безпеки.

Також новоствореним громадам державою делеговано повноваження: організації первинної медичної допомоги; утримання та управління школами та дошкільними закладами; організацію закладів культури та спорту; відкривати центри для надання адміністративних послуг; через територіальні центри надавати соціальну допомогу [32,36].

Прийняття Закону України «Про співробітництво територіальних громад» став дієвим інструментом в співпраці муніципалітетів. В результаті територіальні громади, з метою досягнення найвищих результатів у підвищенні якості життя членів громади, здобули можливість на договірних основах об’єднувати зусилля та ресурси для вирішення існуючих проблем у

розвитку громади [35].

У зв'язку з запровадженням спеціального правового режиму, який впливає на строки подання та оприлюднення статистичної й фінансової звітності, через дію воєнного стану в Україні, провести аналіз відповідності громад критеріям спроможності за останні роки не можливо. Тому розглянемо деякі показники діяльності громад від початку впровадження реформи децентралізації [17].

Таблиця 2. 1.3

Основні соціально-економічні показники

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чисельність населення		42,8		42,4	42,2	41,9	41,6	41,2	
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах), млрд.грн	1988,5		2981,2	3560,3	3977,2	4222,0	5450,8	5191,0	
у розрахунку на одну особу, грн	46413		70170	84228	94633	101138	131734	…	
Доходи населення, млрд.грн	1772,0		2652,1	3248,7	3744,1	4045,2	4863,5	…	
Усього пенсіонерів, тис.		12296		11725	11470	11335	11131	10841	10688
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	4195		7104	8865	10497	11591	14014	14847	
Індекс споживчих цін, відсотків	143,3		113,7	109,8	104,1	105,0	110,0	126,6	

Джерело: складено автором на основі [17].

Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад України за 2021 та 2023 роки свідчить про адаптацію місцевих бюджетів до умов воєнного стану та збереження загальної фінансової стійкості [45].

Так у 2023 році понад 70% (1009) територіальних громад мали високий, оптимальний або задовільний рівень фінансової спроможності, що майже відповідає показникам 2021 року (1034 громади). Кількість громад із високим рівнем спроможності зросла з 436 у 2021 році до 495 у 2023 році, тоді як кількість громад із критичним рівнем збільшилася з 133 до 182 за той же період.

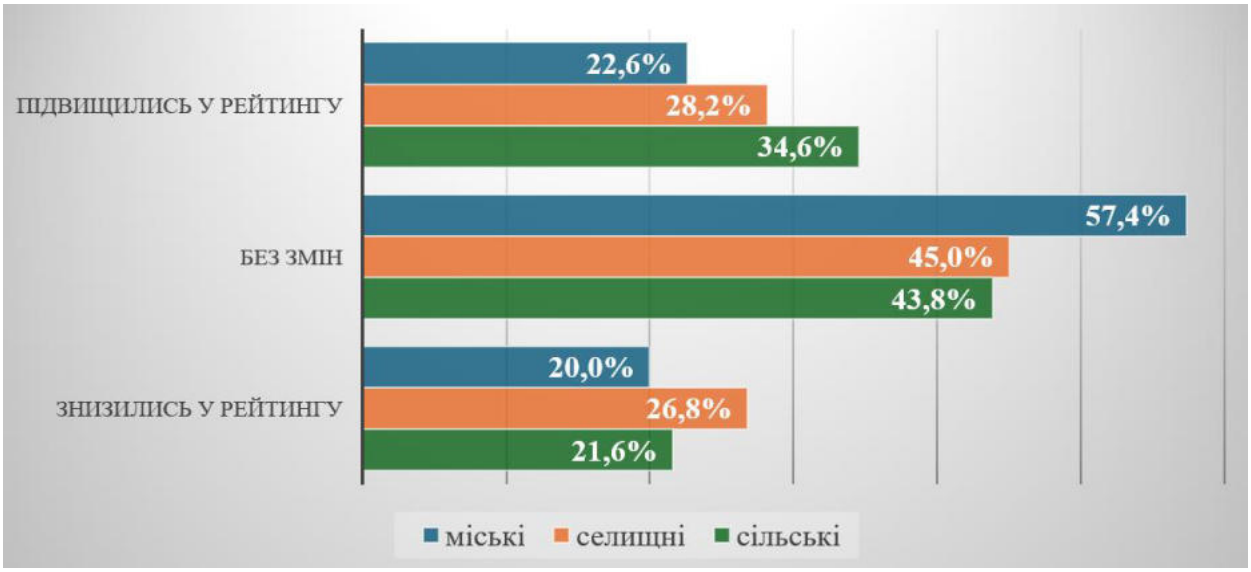

Рис.2.1.1. Динаміка змін рейтингових позицій громад за типами населених пунктів. Джерело: [45].

Суттєве збільшення громад із критичним рівнем спроможності зафіксовано в Донецькій, Запорізькій, Луганській та Херсонській областях через активні бойові дії.

Незважаючи на відсутність бойових дій, у Закарпатській (15 громад), Івано-Франківській (14), Рівненській (13) та Чернівецькій (18) областях також спостерігається значна кількість громад із критичним рівнем спроможності.

Позитивна динаміка змін економічних показників спроможності громади свідчить про ефективність місцевих управлінських рішень та здатність громади адаптуватися до викликів. Це може включати зростання доходів бюджету, збільшення кількості суб'єктів підприємницької діяльності, зменшення безробіття, підвищення інвестиційної активності та покращення соціальної інфраструктури.

2.2. Фактори, що впливають на відновлення економіки

Військові дії в Україні суттєво підірвали економічний потенціал багатьох регіонів та громад. Загибель людей, руйнування підприємств, інфраструктури, втрата робочих місць, кадрів, скорочення бюджетних надходжень – все це негативно впливає на здатність громад до саморозвитку та надання якісних послуг населенню.

Відновлення економіки – це складний та багатогранний процес, який має безліч факторів впливу.

Найважливішими факторами, що стримують відновлення економіки та впливають на доходи місцевих бюджетів на сьогоднішній день є:

- Триваючі бойові дії та руйнування інфраструктури: Війна продовжує завдавати значних збитків економіці, руйнуючи промислові підприємства, транспортну інфраструктуру, житловий фонд та інші об'єкти. Це призводить до скорочення виробництва, втрати робочих місць та зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів.
- Мінування територій: Заміновані території ускладнюють ведення сільського господарства, будівництво та іншу економічну діяльність, а також створюють загрозу для життя людей.
- Зростання цін та інфляція: Війна призвела до значного зростання цін на енергоносії, товари та послуги, що негативно впливає на купівельну спроможність населення та економічну активність підприємств.
- Проблеми з логістикою та експортом: Блокада морських портів та руйнування транспортних шляхів ускладнюють експорт української продукції та імпорт необхідних товарів, що негативно впливає на економіку та доходи місцевих бюджетів.
- Низька інвестиційна активність: Військова невизначеність та високі ризики стримують інвестиції в українську економіку, що ускладнює відновлення виробництва та створення нових робочих місць.

- Психологічний стан суспільства**:** Війна та економічна криза призводять до погіршення психологічного стану суспільства, що також впливає на економічну активність.

- Міграція населення: Велика кількість українців була змушена покинути свої домівки через війну. Внутрішня та зовнішня міграція призводить до зменшення кількості платників податків у місцевих громадах та ускладнює відновлення економічної активності.

- Дефіцит кадрів: Велика кількість українців, особливо жінок та кваліфікованих спеціалістів, виїхала за кордон. Значна частина чоловічого населення мобілізована до Збройних Сил України. Переміщення людей всередині країни ускладнює пошук роботи та перекваліфікацію. Тривала тенденція до зниження народжуваності, збільшення смертності та старіння населення впливає на зменшення кількості працездатного населення.

Станом на 2024 рік, чисельність населення України оцінюється в межах від 28 до 35,8 мільйонів осіб. Різниця в оцінках пов'язана з методологією підрахунку та врахуванням тимчасово окупованих територій. Зокрема, за даними Міністерства охорони здоров'я, у липні 2024 року чисельність населення становила 35,8 мільйонів осіб [26]. Водночас, за оцінками демографів, без урахування мешканців тимчасово окупованих територій, ця цифра може бути нижчою — близько 28-30 мільйонів осіб [14].

Враховуючи події останніх років, зокрема військові дії та пов'язані з ними переміщення населення, ці показники постійно зазнають значних змін.

Аналіз бюджету за 2024 рік показує, що фінансова спроможність територіальних громад України зазнала значних змін під впливом війни та економічних викликів. Місцеві бюджети, що є основою для забезпечення життєдіяльності громад, фінансування інфраструктурних проєктів та соціальних програм, відчули суттєві коливання у своїй дохідній частині.

Окрім економічної нестабільності, яка призвела до скорочення доходів місцевих бюджетів, на місцеві бюджети вплинули і податкові зміни. До жовтня 2023 року податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з грошового забезпечення

військовослужбовців був вагомим джерелом доходів для багатьох громад. Його вилучення призвело до зниження частки місцевих доходів у зведеному бюджеті України: з 24,4% у 2022 році до 15,8% за перші дев'ять місяців 2024 року [46] .

Попри значні виклики, територіальні громади України демонструють стійкість та адаптивність, шукаючи нові шляхи для забезпечення фінансової спроможності та підтримки життєдіяльності на місцях. Однак для стабілізації та розвитку місцевих бюджетів необхідні подальші реформи, спрямовані на посилення фінансової автономії громад та ефективний перерозподіл ресурсів.

2.3. Встановлення відповідності Бучанської об’єднаної територіальної громади критеріям спроможності

В результаті реформи децентралізації в Україні створено 1469 об’єднаних громад [3]. Однією з таких громад, в 2018 році утворилась Бучанська міська територіальна громада.

Бучанська міська об’єднана територіальна громада розташована в Київській області, адміністративний центр громади є місто обласного підпорядкування місто Буча [4, 39].

До складу Бучанської громади ввійшли 14 населених пунктів: місто Буча, селища Бабинці та Ворзель і 11 сіл: Блиставиця, Буда-Бабинецька, Вороньківка, Гаврилівка, Здвижівка, Мироцьке, Луб’янка, Раківка, Синяк, Тарасівщина, Червоне. Дата створення – 28 вересня 2018 року. (додаток А).

У Бучанській громаді затверджені межі міста Буча, селищ та сіл громади, оновлені генеральні плани населених пунктів. Розроблена та впроваджується концепція Bucha Techno Garden – проект пріоритетного розвитку громади площею понад 3 тис.га.

Площа об'єднаної територіальної громади 261,45 км^2, а загальна кількість рад, що об’єдналися становить 9, а саме: Бучанська; Бабинецька; Блиставицька; Ворзельська; Гаврилівська; Здвижівська; Луб’янська; Мироцька; Синяківська (рис. 2.3.1.).

Рис.2.3.1.Карта Бучанської міської об’єднаної територіальної громади. Джерело: [4].

Бучанська громада має вдале розташування та транспортну розв'язку. З сходу на захід через адміністративний центр громади, місто Бучу, пролягає автошлях міжнародного значення Київ-Ковель. Через населені пункти громади проходить залізниця Київ-Коростень з залізничними станціями Лісова Буча, Буча, Склозаводська, Кичеєве, Ворзель. Бучанська громада в двадцятип'яти кілометровій зоні на захід від Києва в лісопарковій зоні. Громадою протікають притоки річки Ірпінь, невеликі річки Бучанка, Рокач, Здвиж.

Через своє стратегічне розташування та напрямок наступу російських військ на Київ, Бучанська громада опинилася в окупації з перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Лише за час окупації Бучанської громади з 24 лютого по 31 березня 2022 року, в громаді загинуло 509 мирних жителів, потрапили в полон -73 особи, 62 людини вважаються зниклими безвісти. Під час окупації ворогом було нанесено громаді збитків на суму понад 1,5 мільярда доларів США, постраждало понад 4 тисячі будинків різної форми власності, соціальної та критичної інфраструктури.

Військове вторгнення Російської Федерації внесло свої корективи в усі сфери життя нашої держави. Тож з метою визначення пріоритетних напрямків фінансування в Бучанській громаді здійснювалося через місцеві програми, з урахуванням необхідності проведення першочергових робіт з відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури, реальних можливостей місцевого бюджету Бучанської міської громади, виділених ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій та технічної допомоги міжнародних організацій.

Для оцінки відповідності Бучанської об'єднаної територіальної громади критеріям спроможності важливо розглянути ключові показники, які визначають її економічний, соціальний та інфраструктурний потенціал. Показники, які включають фінансову самостійність, демографічну ситуацію, підприємницьку активність, інфраструктурний розвиток і соціальні послуги, наведені в звіті про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022 рік [20] та звіті про виконання Програми

соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2023 рік [21].

В Бучанському реєстрі територіальної громади, (табл. 2.3.1). міститься інформація щодо реєстрації місця проживання жителів громади.

Таблиця 2.3.1

Демографічний стан Бучанської громади за 2021-2024 роки

	Зареєстровано всього	В тому числі			ВПО	Згідно аналізу
		Чоловіки	Жінки	Діти 0-18		
01.01.2020	57163					
01.01.2021	57501				5244	
01.01.2022	58286	22351	26005	9930	4600	75 282
02.01.2023	53300	19029	25654	8617	8395	
04.01.2024	55340	19095	25898	10347	9969	66 090

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21]

З метою встановлення поточної чисельності проживаючого в громаді населення, Бучанською міською радою проведено аналіз ряду показників, таких як: кількість медичних декларацій укладених в медичних закладах громади, кількість дітей шкільного та дошкільного віку та інформації про зареєстрованих осіб у громаді [9,10] .

Враховуючи всі показники, станом на 1 січня 2022 року чисельність населення Бучанської громади становило 75 282 особи.

Станом на 4 січня 2024 року в громаді зареєстровано 55 340 осіб, з них 7577 дітей віком до 14 років та 2770 дітей віком14-18 років. На обліку в Бучанському міському управлінні соціальної політики перебувало 9 969осіб (на 18,6% більше, ніж за аналогічний період 2023 року), 2247 дітей віком до 18 років, 4634 особи працездатного віку та 2 207 пенсіонерів.

Станом на 1 січня 2024 року, згідно з офіційними даними Національної служби здоров'я України (НСЗУ), на території Бучанської міської територіальної громади укладено 66 090 декларацій з лікарями первинної медичної допомоги. [26]. Кількість укладених декларацій є наближеним показником чисельності населення громади, оскільки не всі мешканці уклали декларації та декларації могли укладати особи, які фактично не проживають у громаді (переміщені особи, зареєстровані жителі, які переїхали). Але цей показник демонструє рівень залучення населення до системи охорони здоров'я, зокрема до первинної медичної допомоги.

Мережа закладів дошкільної освіти Бучанської громади налічує 29 закладів усіх форм власності, які станом на 01.01.2024 року відвідує 2517 дітей.

Усіма формами дошкільної освіти в середньому охоплено 82 % дітей віком від 3 до 6 років. Діти п’ятирічного віку на 100 % охоплені всіма формами дошкільної освіти. На електронній черзі на зарахування до закладів дошкільної освіти м. Буча перебуває 1055 дітей (табл.2.3.2.) .

Таблиця 2.3.2.

Мережа закладів дошкільної освіти Бучанської міської громади

Заклади дошкільної освіти	Кількість	Всього учнів
Комунальні заклади	17	2334
Приватні заклади	12	183

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21]

Високий рівень охоплення дітей освітою демонструє ефективну організацію роботи дошкільних закладів громади. Натомість існуюча черга діток до закладів свідчить про необхідність розширення мережі або збільшення потужностей існуючих закладів, що може бути досягнуто шляхом створення нових місць або залучення приватних ініціатив.

Мережа закладів загальної середньої освіти територіальної громади складається з 20 закладів усіх форм власності у яких навчається 9 397 учнів у 425

класах, з них:

- 16 ЗЗСО комунальної форми власності (5 ліцеїв, 4 гімназії, 1 загальноосвітня школа І-ІІІ ступеня (ЗОШ); 3 заклади загальної середньої освіти І–ІІІ ступеня (ЗЗСО); 1 опорний заклад загальної середньої освіти (ОЗЗСО) до складу якого входить 1 філія; 1 початкова школа) - 386 класів (табл.2.3.3)

- 4 заклади освіти – приватної форми власності (1 ліцей; 2 об'єднання; 1 загальноосвітній навчальний заклад І–ІІІ ступенів) - 39 класів.

Таблиця 2.3.3

Мережа шкіл комунальної власності громади

Тип закладу	Кількість	Всього учнів	Наповнюваність закладу
Звичайний заклади	14	8662	618,7
Опорні заклади	1	691	691,0
Філії	1	44	44,0
Всього	16	9397	587,3

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21]

Бучанська громада активно працює над розширенням і покращенням інфраструктури загальної середньої освіти, враховуючи зростаючі потреби населення та сучасні стандарти. Регулярне виготовлення проєктно -кошторисних документацій, пошук ресурсів та залучення інвесторів та меценатів, є важливими кроками до модернізації та створення більш комфортних умов для навчання.

Одним з важливих проєктів у створенні комфорту – є впровадження здорового харчування учнів. Так у грудні 2023 року у Бучі запрацювало нове підприємство "фабрика-кухня" . Фабрика-кухня в Бучі готує їжу для шкіл та садочків трьох громад: Бучанської, Немішаївської, Бородянської.

Для учнів, дітей дошкільних закладів та педагогів, які проживають на

відстані від закладу освіти понад 2 км у сільській місцевості, забезпечено безкоштовне регулярне перевезення до місць навчання, роботи і додому в межах Бучанської громади.

В громаді функціонує 28 закладів освіти з інклюзивним навчанням та вихованням (табл.2.3.4)

Таблиця 2.3.4

Інклюзивна освіта Бучанської міської громади

Заклади дошкільної освіти	Кількість закладів	Кількість груп	Всього дітей
Дошкільні заклади	13	32	81
Заклади загальної освіти	15	80	122

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21]

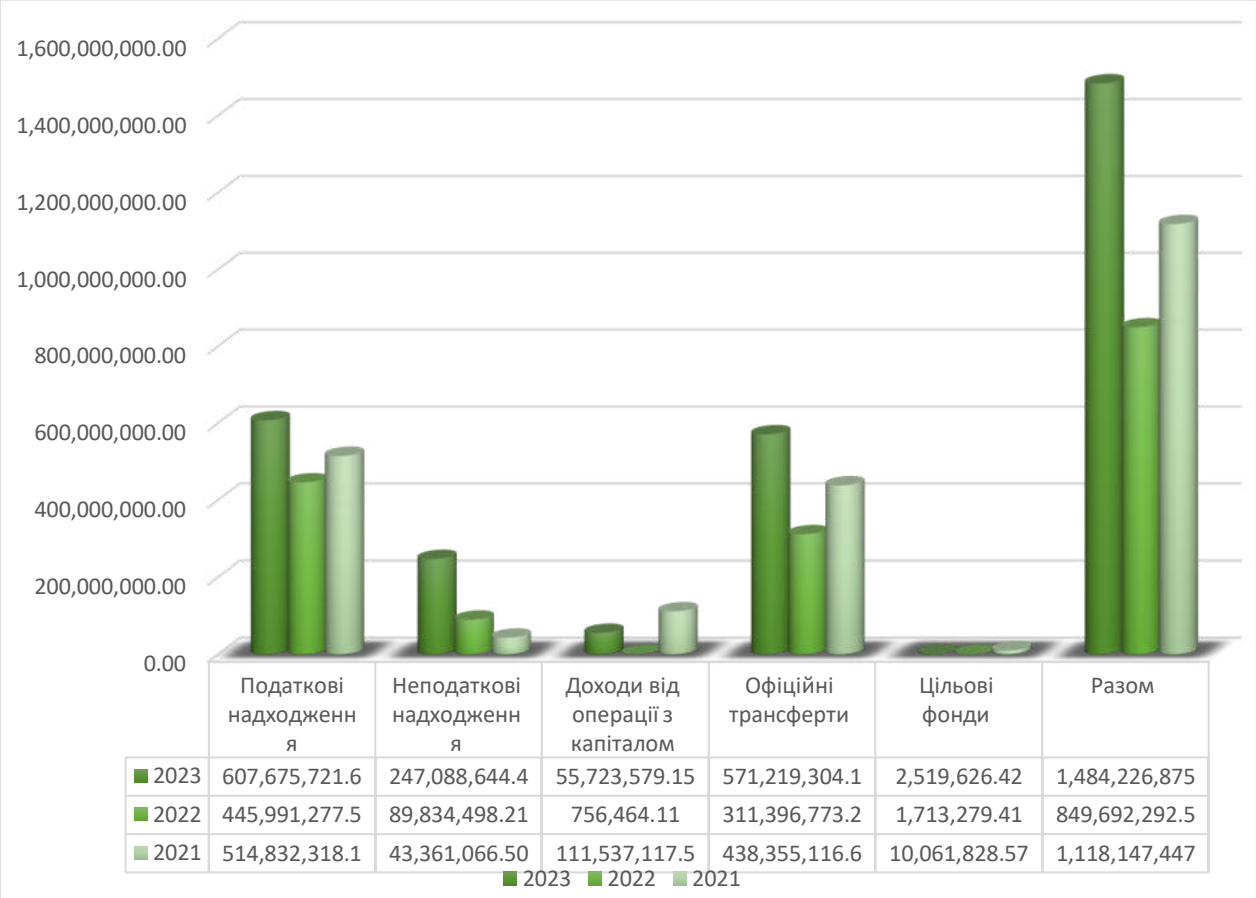
Загалом у закладах освіти налічується 520 дітей з особливими потребами, з них дошкільного віку – 267 дітей, дітей шкільного віку – 253 особи.

У 2023-2024 роках, попри певні ознаки відновлення економічної активності в окремих регіонах України, загальна економічна ситуація залишається складною, а рівень доходів значно нижчим за довоєнний. Втрата підприємств через руйнування або їх переміщення з небезпечних регіонів, зменшення виробництва у ключових галузях, таких як металургія, енергетика, аграрний сектор- значно знизило економічну активність, що вплинуло на зниження податкових надходжень, зокрема скорочення обсягів податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) через міграцію, зростання безробіття та втрату робочих місць, зменшення акцизного збору через зниження споживання та виробництва, втрати від неможливості адмініструвати податки на тимчасово окупованих територіях.

Ситуація з місцевими бюджетами в Україні залишається складною та залежною від багатьох факторів, пов'язаних з війною. Проте, поступове відновлення економічної активності, державна підтримка [29] та міжнародна допомога створюють умови для поступової стабілізації ситуації. Важливою є

подальша робота над зміцненням місцевої економіки та ефективним використанням наявних ресурсів.

Як показує аналіз бюджету Бучанської міської громади за 2021-2023 роки, 2022 рік залишив негативне відображення в розвитку громади, що відобразилось на всіх показниках. За результатами впровадження ряду програм з відбудови та підтримки постраждалих територій, вжиття ряду заходів, спрямованих на фінансове відродження та залучення інвестицій [21], за 2023 рік значно покращились економічні показники (рис.2.3.2).

	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операції з капіталом	Офіційні трансферти	Цільові фонди	Разом
2023	607,675,721.6	247,088,644.4	55,723,579.15	571,219,304.1	2,519,626.42	1,484,226,875
2022	445,991,277.5	89,834,498.21	756,464.11	311,396,773.2	1,713,279.41	849,692,292.5
2021	514,832,318.1	43,361,066.50	111,537,117.5	438,355,116.6	10,061,828.57	1,118,147,447

Рис. 2.3.2. Порівняльний аналіз надходження до місцевого бюджету Бучанської міської територіальної громади за 2021-2023 р.

Джерело: звіт про виконання Програми соціально-економічного розвитку громади за 2023 рік [21]

Поліпшення ситуації з доходною частиною бюджету громади безпосередньо вплинуло на її видаткову політику, дозволяючи спрямовувати більше коштів на ключові напрями розвитку та соціальне забезпечення (табл. 2.3.5).

Таблиця 2.3.5.

Витрати за галузями, пов'язані з основними розпорядниками коштів, грн.

Відділи	2022	2023	Зростання
Бучанська міська рада	413 834 849,80	732 000 895,34	318 166 045,54
Відділ освіти Бучанської міської ради	421 681 498,05	447 223 201,78	25 541 703,73
Управління соціальної політики Бучанської міської ради	68 264 047,97	210 874 808,93	142 610 760,96
Відділ культури, національностей та релігій Бучанської міської ради	24 972 037,67	52 419 093,33	27 447 055,66
Відділ молоді та спорту Бучанської міської ради	8 274 265,43	9 286 202,56	1 011 937,13
Фінансове управління Бучанської міської ради	3 478 796,71	4 413 289,08	934 492,37

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21]

Як завжди, основним наповнювачем бюджету громади, є бізнес, його представники. Тому, для швидшого відродження та відбудови громади, з метою прискорення адаптації малого та середнього підприємництва до умов воєнного стану та повоєнного періоду, забезпечення бізнес-клімату, сприятливого для відновлення підприємницької діяльності в громаді, стимулювання та підвищення інвестиційної активності представництва бізнесу в регіоні, формування реальних механізмів підтримки малого та середнього підприємництва, залучення прямих вітчизняних та іноземних інвестицій для підвищення конкурентоспроможності громади та створення нових робочих місць для жителів громади, Бучанською міською радою прийнято програму розвитку малого і середнього підприємництва Бучанської міської територіальної громади на 2022-2024 роки [36].

Завдяки успішній реалізації заходів, передбачених Програмою розвитку малого та середнього підприємництва Бучанської громади на 2022–2024 роки, у

2023 році вдалося досягти значного зростання підприємницької активності. На території громади зареєстровано 4913 фізичних осіб-підприємців (2022 рік - 4442), та 2418 юридичних осіб різних форм власності (2022 рік -2294), що свідчить про ефективність програми та позитивні зміни в бізнес-кліматі. Спостерігається позитивна динаміка збільшення кількості суб'єктів господарювання, які сплачують податки, у порівнянні до результатів 2022 року збільшення на 7,1%. Загальна кількість прибуткових підприємств збільшилась на 29,6% у порівнянні до аналогічного періоду 2022 року, але в той же час маємо незначну негативну динаміку збільшення збиткових підприємств на 9,1%. За звітний період надходження до бюджетів всіх рівнів від суб'єктів господарювання громади збільшилось на 34,4% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року.

Зростання кількості фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб свідчить про активний підприємницький потенціал громади.

За даними онлайн-сервісу Vkursi Pro за 2023 рік зареєстровано 890 суб'єктів господарювання, з них 771 – фізичні особи-підприємці (частка яких перевищує 66%) та 119 – юридичні особи-підприємці (34%). Підприємницька активність присутня в різних частинах громади.

Зростання кількості суб'єктів підприємницької діяльності в громаді у 2022-2023 році значною мірою обумовлене перенесенням бізнесу з окупованих територій. Цей процес став результатом адаптації підприємців до умов війни, а також пошуку безпечних і стабільних локацій для продовження роботи. Наявність значної кількості фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб свідчить про активний інтерес мешканців і бізнес-спільноти до підприємництва на території Бучанської громади.

Відповідно до класифікації видів економічної діяльності, у 2023 році спостерігається значна кількість новостворених підприємств у секторах «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» та «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування».

Аналіз суб’єктів господарювання громади дає підстави стверджувати, що найбільший потенціал в громаді на даному етапі розвитку мають наступні напрями: будівництво; ІТ; логістичний напрямок (транспорт + складське господарство); металообробка, виробництво обладнання, машин та устаткування; виробництво гумових та пластмасових виробів.

Виробництво будівельних матеріалів є стратегічно важливим напрямком для громад, особливо в умовах повоєнного відновлення. Цей сектор має великі перспективи як для задоволення локальних потреб, так і для внеску в загальноукраїнське відновлення.

Розвиток малого та середнього підприємництва є одним з найважливіших завдань для будь-якої громади. Підприємництво є двигуном економічного зростання, разом із створенням нових робочих місць, підвищується якість життя населення та розвиток громади в цілому.

Розвиток (МСП) тісно пов’язаний із доступністю та якістю адміністративних послуг, які підприємці отримують від органів місцевого самоврядування та державних структур.

Отримання якісних адміністративних послуг є критично важливим для ефективного функціонування громади та підтримки її мешканців, особливо в умовах повоєнного відновлення. Для підприємців, жителів і бізнесу доступ до таких послуг забезпечує спрощення багатьох процесів і підвищує рівень довіри до місцевої влади.

З метою забезпечення сталого розвитку сфери надання адміністративних послуг та наближення державних послуг до кожного мешканця громади Бучанською радою впроваджують комплекс заходів, що спрямовані на підвищення їхньої доступності, зручності та ефективності.

Це можливість дистанційного доступу до повної, актуальної та достовірної інформації про адміністративну послугу, яка розмішена на офіційному веб-сайті Бучанської міської ради в розділі «Центр надання адміністративних послуг» та на інформаційних порталах суб’єктів надання адміністративних послуг.

Крім того, забезпечена можливість дистанційного доступу громадянам до

завантаження, заповнення та друку електронних заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, за допомогою засобів інформаційно-телекомунікаційних систем [25] .

З метою наближення адміністративних послуг в населених пунктах громади створено віддалені робочі місця адміністраторів старостинських округів.

Перелік адміністративних послуг приведено у відповідність із розпорядженням Кабінету Міністрів України [29]. Станом на 01.01.2024 року кількість послуг, що можна отримати у ЦНАПі збільшено до 328.

Наближення послуг до населення є одним з ключових принципів сучасної державної політики. Це означає, що громадяни мають можливість отримати необхідні адміністративні послуги якомога ближче до місця свого проживання, без зайвих бюрократичних перешкод.

Показник збільшення попиту на адміністративні послуги- підтверджує важливість та потребу в розвитку та удосконалення системи адміністративних послуг в громаді.

Забезпечення населення громади соціальними послугами здійснює Управління соціальної політики Бучанської міської ради. З метою соціального захисту та соціальної підтримки населення територіальної громади у тому числі ВПО, в Бучанській міській територіальній громаді у сфері соціальної політики діє ряд місцевих цільових програм.

Як для України вцілому так і для Бучанської громади, пріоритетом є міжнародне співробітництво, залучення іноземних партнерів до реалізації проєктів відбудови громади, використання міжнародних контактів для посилення спроможностей муніципалітету.

На сьогоднішній день Бучанська громада має понад 60 міжнародних меморандумів та договорів про співпрацю.

Підтримка та співробітництво громад – це важливий процес, який сприяє вирішенню місцевих проблем, покращенню якості життя населення та зміцненню демократичних інститутів. Місцеві громади, об'єднуючи свої зусилля, можуть досягти більших результатів, ніж кожна окремо.

2.4. Відповідність Бучанської територіальної громади методиці формування спроможних громад

Фінансові показники Бучанської міської територіальної громади за 2024 рік відображають її здатність забезпечувати життєдіяльність та розвиток у сучасних економічних умовах. Розглянемо ключові аспекти: доходи та витрати загального фонду на одну особу, капітальні видатки, рівень дотаційності та залежність від трансфертів. [46].

	Доходи ЗФ на 1 особу, грн	Видатки ЗФ на 1 особу, грн	Видатки на упр-ня на 1 особу, грн	Кап видатки на 1 особу, грн	Рівень дотаційності, %	% видатків на упр-ня у доходах ЗФ	% доходів за рахунок трансфертів	% Кап видатків у заг сумі видатків, %
Бучанська громада	9321,18	9763,10	1313,67	4446,62	-0,23 %	14093,43 %	70,11%	30,71 %

Бучанська міська територіальна громада демонструє активну роботу над покращенням фінансових показників та інфраструктури. Попри певну залежність від міжбюджетних трансфертів, громада інвестує у розвиток, що сприяє підвищенню якості життя мешканців та зміцненню фінансової спроможності в майбутньому.

Згідно з Методикою формування спроможних територіальних громад, яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214., спроможна територіальна громада — це громада, яка здатна самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання публічних послуг, з урахуванням кадрового, фінансового та інфраструктурного потенціалу.

Відповідно до методики, оцінка рівня спроможності територіальних громад визначається на основі суми числових значень критеріїв оцінки рівня спроможності та становить:

- низький рівень спроможності — від 1,5 до 2,1;
- середній рівень спроможності — від 2,2 до 3,8;

- високий рівень спроможності — від 3,9 до 5.

Слід зазначити, що в Україні не всі територіальні громади повністю відповідають критеріям, визначеним Методикою формування спроможних територіальних громад. Згідно з дослідженням, проведеним у 2023 році[44], 34,4% громад мають високий рівень спроможності, 21,8% — оптимальний, а решта демонструють середній, низький або критичний рівень спроможності. Це свідчить про те, що значна частина громад потребує подальшого розвитку та підтримки для досягнення повної відповідності встановленим критеріям спроможності.

Для проведення аналізу відповідності Бучанської територіальної громади критеріям спроможності, використано матеріали Бучанської міської ради за період 2021-2023 року. Особливу увагу приділено звітам про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022-2023 роки [20,21].

Тож проаналізувавши основні критерії для Бучанської громади ми маємо такі показники: Таблиця *2.4.1*

Критерії оцінки спроможності і їх граничні значення

Критерій оцінки	Показник критеріїв	Показник по громаді на 04.01.2024р.	Числове значення	Рівень спроможності
Чисельність населення	до 3 тисяч жителів		0,3	Низький
	від 3 до 5 тисяч жителів		0,6	Середній
	5 тисяч жителів і більше	55340	1	Високий
Чисельність учнів	До 300 осіб		0,3	Низький
	Від 300 до 500 осіб		0,6	Середній
	Більше як 500 осіб	9397	1	Високий
Площа	до 200 км		0,3	Низький
	від 200 до 400 км2	261,45	0,6	Середній
	400 км2 і більше		1	Високий
Індекс податкоспроможності	до 0,3		0,3	Низький
	від 0,3 до 0,9		0,6	Середній
	0,9 і більше	1,2	1	Високий
Частка місцевих податків та зборів	до 20%		0,3	Низький
	від 20 до 40%		0,6	Середній
	40% і більше	40,94	1	Високий

Джерело: складено автором за даними [20,21,31]

Аналіз відповідності громади критеріям спроможності:

- Чисельність населення- Бучанська громада має значну кількість мешканців. Чисельність населення, зокрема з урахуванням внутрішньо переміщених осіб, продовжує зростати, що відповідає критеріям спроможності.
- Чисельність учнів у закладах загальної середньої освіти також відповідає нормативам і свідчить про значний демографічний потенціал громади.
- Площа громади- територія громади забезпечує достатній простір для розвитку інфраструктури та реалізації соціально-економічних проєктів.
- Індекс податкоспроможності- громада громада демонструє прогрес у збільшенні фінансових надходжень до місцевого бюджету. Частка власних податкових і неподаткових доходів поступово зростає завдяки розвитку підприємництва та залученню інвестицій.
- Частка місцевих податків і зборів у доходах бюджету громади на достатньому рівні. Громада продовжує активно працює над збільшенням цього показника шляхом підтримки малого та середнього бізнесу.

Висновок: Бучанська громада є однією з найбільш перспективних громад Київщини, демонструючи високий рівень економічного, соціального та інфраструктурного розвитку. Попри виклики, пов’язані з воєнним станом, громада продовжує відновлення та модернізацію, що свідчить про її спроможність та стійкість.

- Бучанська громада є фінансово спроможною, інфраструктурно розвиненою та інвестиційно привабливою.
- Підприємницька активність зростає, що позитивно впливає на бюджет громади.
- Інфраструктурні проєкти сприяють відновленню та покращенню якості життя мешканців.
- Додаткове стимулювання інвестицій та податкових надходжень може ще більше зміцнити економічну незалежність громади.

- Розвинена інфраструктура: громада активно інвестує у відновлення та розвиток соціальних і транспортних

- Бучанська громада відповідає методиці формування спроможних громад, маючи значний економічний та соціальний потенціал.

РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЗМІСТУ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД І ПОДАЛЬШОГО ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Розроблена методика формування спроможних громад в Україні, є важливим інструментом для реформи децентралізації. Однак, практика її застосування показує на ряд недоліків та потребує вдосконалення. На початкових етапах формування територіальних громад в Україні виникає ряд проблем та неузгоджень, які потребують системного вирішення. Ці труднощі пов'язані з різноманітними факторами, включаючи історичні, соціальні, економічні та політичні.

Чимало громад в Україні, які були засновані у 2015 році, через відсутність досконалої методити, належного інформування, були змушені об’єднатися з іншими громадами. Як результат не всі громади задоволені «своїм вибором». Тому, для створення «щасливих громад» варто прислуховуватись до кожної громади, враховувати їхню індивідуальність, унікальність та потреби. Потрібно доопрацювати методику та створити механізм добровільного виходу села, селища, міста з об’єднаної територіальної громади.

Процес також має допомогти громаді сформувати реалістичну оцінку своїх можливостей, щоб через кілька років вона не перетворилася на нежиттєздатну громаду, яку неможливо реінтегрувати.

Доприкладу, розглянемо деякі критерії визначені методикою формування спроможних громад.

Одним з таких спірних критеріїв є питання оцінки дієздатності громади на основі демографічних показників. Визначення кількості постійних мешканців громади, які працюють, навчаються або мають майнові відносини, є складним завданням без точного перепису населення.

Багато громад стикаються з проблемою розбіжностей між офіційними даними та реальною чисельністю населення. Наприклад, люди можуть фактично проживати в одній громаді, але бути зареєстрованими в іншій. Також міграційні процеси (як внутрішні, так і зовнішні) ускладнюють облік.

Візьмемо до прикладу Бучанську громаду, на території якої розташовано понад 50 садових товариств, в яких постійно проживають громадяни без реєстрації місця проживання. Відповідно вони звертаються та отримують адміністративні, соціальні послуги в громаді, користуються медичними закладами, закладами освіти, працюють на території громади, сплачують податки. А в розрахунок, відповідно до методики не включені.

Для більш точного визначення дієздатності громади можна використовувати не тільки офіційний перепис, а й альтернативні методи збору даних такі, як:

- Аналіз споживання комунальних послуг – фактичне споживання електроенергії, води та газу може свідчити про реальну кількість мешканців.
- Мобільні дані – оператори зв'язку можуть надавати анонімну статистику щодо кількості людей, які регулярно перебувають у громаді.
- Податкові та соціальні реєстри – інформація про платників податків, учнів у школах, зареєстрованих підприємців тощо.

Комплексний підхід до збору даних допоможе отримати більш об'єктивну картину демографічної ситуації в громаді.

Ще один з критеріїв – площа громади, яка зовсім не свідчить про спроможність громади, тому як є громади з невеликою площею, але з достатньою фінансовою спроможністю, і навпаки, громади з великою площею і недостатньою потужністю.

Площа громади сама по собі не є показником її фінансової чи управлінської спроможності. Розмір території може впливати на певні аспекти розвитку громади (наприклад, доступність інфраструктури, витрати на утримання доріг, комунальних мереж тощо), але ключовими факторами є зовсім інші показники.

Щож на справді визначає спроможність громади?

- Наявність фінансової бази – обсяг місцевого бюджету, рівень надходжень від податків, інвестиції.
- Економічна активність – кількість підприємств, рівень зайнятості, розвиток малого та середнього бізнесу.

- Доступність послуг – рівень забезпечення медициною, освітою, транспортною інфраструктурою.
- Міграційні процеси – тенденції щодо відтоку або приросту населення.
- Розвиток інфраструктури – стан доріг, доступ до комунальних послуг, цифровізація.

Збільшення кількості критеріїв допоможе комплексно оцінити спроможність громад усіх галузей, щоб у майбутньому ці громади не залежали від державної дотації, як це було у громадах першої хвилі децентралізації . Тоді лише громади Чернігівської, Дніпропетровської та Полтавської областей мали реверсну дотацію у зворотному напрямку – з місцевого бюджету до державного.

Але співвідношення між рівнем дотації з бюджету громади та дотриманням нормативних документів щодо формування єдиної та повноцінної території немає.

З метою розширити поняття «спроможність громади», для більшої ефективності та результативності необхідно переглянути методику та внести коригування.

- Включити в методиту не лише фінансову, а й соціальну, екологічну, інституційну спроможності. Також варто враховувати кількість та характеристику державних та приватних підприємств, що діють на території громади, наявність на території громади природніх ресурсів таких як - озера, ставкі, річки, кар'єри, рекреаційні ресурси (санаторії, дитячі табори, паркові зони), інтелектуальні ресурси, обє'кти історико-культурної спадщини та інші ресурси.
- Акцентувати увагу на розвитку людського капіталу, інновацій, сталого розвитку.
- Оцінка спроможності громади має розраховуватись не лише за кількісними, а й за якісними показниками.
- Необхідність чіткого опису процедури приєднання сільських/ селищних рад до територіальної громади іншого району чи області;
- Включення додаткових пунктів до паспорту громади;

- Встановлення механізму добровільного виходу територіальної громади села, селища, міста, що об'єдналися в одну територіальну громаду, зі складу об'єднаної територіальної громади.

Методика формування спроможних гомад має допомогти громаді сформувати реалістичну оцінку своїх можливостей, щоб через кілька років вона не перетворилася на нежиттєздатну громаду, яку неможливо реінтегрувати.

Приділення особливої уваги розвитку співпраці місцевого самоврядування є одним із етапів на шляху реформування місцевого самоврядування. Співпраця може стати одним із механізмів згуртування громад, значно підвищити якість послуг, що надаються людям, вирішити деякі «болючі» проблеми, які практично неможливо вирішити самостійно, а головне – реально зміцнити, особливо в цей час, коли країна послаблена внаслідок військових дій та потребує зміцнення, відновлення та відбудови.

Однією з ознак успішного розвитку спроможних громад є чітко сформульована стратегія розвитку, яка включає оцінку ресурсів громади, розрахунок бюджету громади, опис потреб громади з її розподільними, соціально-просторовими та інформаційними пріоритетами, а також наявність місцевих лідерів, які бажають розвивати та покращувати спроможну громаду, у свою чергу, спроможну та бажання розвивати та покращувати спроможну громаду.

Стратегія спрямована на економічний розвиток як стратегічний процес співпраці, який допомагає стимулювати зростання продуктивності місцевої економіки шляхом заохочення інвестицій у нові та існуючі підприємства з високим потенціалом зростання, тим самим створюючи умови для такого розвитку в довгостроковій перспективі.

За роки реалізації реформи децентралізації в Україні, накопичено значний досвід, який дозволяє виявити недоліки та переваги існуючої методики. Виникли нові виклики, які не були враховані при розробці початкової версії.Такі зовнішні фактори, як зміна клімату, пандемія COVID-19, енергетична криза, військові дії мають великий вплив на спроможність громад. Війна в Україні суттєво вплинула

на спроможність громад, особливо тих, що розташовані в зоні бойових дій або поблизу неї. Наразі існуюча методика не повністю враховує всі наслідки війни. Деякі аспекти, такі як оцінка збитків та визначення потреб у відновленні, потребують більш детальної розробки.

Оновлення Методики формування спроможних територіальних громад є необхідним кроком для адаптації до нових реалій. Нова методика повинна бути більш гнучкою, враховувати зовнішні фактори впливу та забезпечувати більш точну оцінку спроможності громад. Це дозволить ефективніше розподіляти ресурси та сприяти відновленню та розвитку України.

ВИСНОВОК

У кваліфікаційній роботі вдалося досягти поставленої мети, яка полягає в аналізі процесу утворення об’єднаних громад, наслідків децентралізації, дослідження відповідності об'єднаних територіальних громад в Україні критеріям спроможності, а також розробці пропозицій щодо вдосконалення методики формування спроможних громад.

Реформа децентралізації в Україні стала знаковою подією, яка суттєво змінила систему місцевого самоврядування, передавши громадам більше повноважень і ресурсів. Дослідження показало, що хоча процес об'єднання громад сприяв посиленню місцевого управління, він також має низку викликів, зокрема щодо відповідності критеріям спроможності, фінансової стійкості та рівномірного розвитку територій.

Розглянувши її основні аспекти, досягнення та потенційні проблеми можна виділити ключові досягнення реформи:

- Створення спроможних громад: Об’єднання невеликих населених пунктів у більші громади дозволило оптимізувати ресурси, підвищити ефективність управління та надати громадам більше повноважень для вирішенняю місцевих проблем.
- Збільшення фінансової самостійності: Передача більшої частини податків місцевим бюджетам стимулювала громади до розвитку економіки та залучення інвестицій.
- Підвищення залученості громадян: Активізація громадського контролю та участь громадян у прийнятті рішень сприяла демократизації суспільства.
- Покращення надання адміністративних послуг: Створення ЦНАПів та впровадження електронних сервісів зробило взаємодію громадян з владою більш зручною та прозорою.

Окрім досягнень також є і слабкі сторони:

- Нерівномірність розвитку: Не всі громади мають однакові умови для розвитку, що потребує додаткових інвестицій та підтримки з боку держави.

• Кадрова проблема: Недостатня кількість кваліфікованих кадрів в органах місцевого самоврядування може гальмувати процес реформ.

• Корупція: Хоча реформа спрямована на боротьбу з корупцією, вона все ще залишається актуальною проблемою на місцевому рівні.

• Політичні ризики: Зміни влади на центральному рівні можуть вплинути на темпи та напрямки реформи.

Тема спроможності територіальних громад є однією з найактуальніших в контексті реформи децентралізації в Україні.

Давайте детальніше розглянемо поняття спроможності громади та її складові:

Спроможність територіальної громади: сутність та складові

Спроможність територіальної громади – це комплексна характеристика, яка відображає її здатність самостійно вирішувати завдання місцевого самоврядування та забезпечувати якісне життя своїх мешканців.

Основні складові спроможності громади:

• Внутрішня спроможність:

Фінансова спроможність: Наявність достатніх фінансових ресурсів для забезпечення функціонування громади та надання послуг.

Інфраструктурна спроможність: Розвиненість інфраструктури (дороги, комунікації, соціальні об'єкти) для забезпечення комфортного життя мешканців.

Кадрова спроможність: Наявність кваліфікованих кадрів для управління громадою та надання послуг.

Інституційна спроможність: Ефективність роботи органів місцевого самоврядування, прозорість прийняття рішень, розвиток громадянського суспільства.

• Зовнішня спроможність:

Економічний потенціал: Наявність економічних ресурсів (земля, природні ресурси, підприємства) для розвитку громади.

Інвестиційний потенціал: Привабливість для інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату.

Людський потенціал: Освітній рівень населення, наявність кваліфікованих кадрів.

Управлінський потенціал: Здатність місцевої влади ефективно співпрацювати з іншими рівнями влади, громадськими організаціями та бізнесом.

Потенціал громадської участі: Активність громадян у вирішенні місцевих проблем, розвиток громадських ініціатив.

Чому важлива спроможність громади?

Спроможна громада – це:

• Самостійна громада: Здатна вирішувати більшість питань місцевого значення без постійної залежності від державного бюджету.

• Атрактивна громада: Приваблива для інвестицій, бізнесу та нових мешканців.

• Стабільна громада: Здатна протистояти кризам та викликам.

• Розвинена громада: Постійно розвивається та покращує якість життя своїх мешканців.

Які фактори впливають на спроможність громади?

• Історичні умови: Рівень розвитку інфраструктури, промисловості, соціальної сфери.

• Географічне розташування: Наявність природних ресурсів, транспортна доступність.

• Демографічна ситуація: Вікова структура населення, міграційні процеси.

• Політичні процеси: Стабільність влади, рівень корупції.

• Соціальний капітал: Рівень довіри між громадянами, рівень соціальної відповідальності.

Спроможність територіальної громади – це багатогранне поняття, яке охоплює широкий спектр факторів. Досягнення спроможності – це тривалий і комплексний процес, який вимагає спільних зусиль місцевої влади, громадянського суспільства та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Децентралізація. URL: https://decentralization.gov.ua
2. https://socialdata.org.ua/dinamika-obiednannya-teritorialnikh-g/
3. https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukrainy-zatverdyv-dorozhniu-kartu-detsentralizatsii
4. https://bucha-rada.gov.ua/bucha-united-local-community
5. Guide to Decentralization [Електронний ресурс] / [D. Rapold, P. Bischof, A. Hartmann та ін.] // Swiss Agency for Development and Cooperation SDC. – 2001.
6. Young D., Krook S., Falcon L. Local Government in the Nordic and Baltic countries: An Overview. SKL International. 2020. 84 с. URL:https://sklinternational.se/download/18.361e7a0b179d5f1cf513f0df/1623150281369/ Local%20 Government%20in%20the%20Nordic%20and%20Baltic%20countries.pdf.
7. Vedel, G. Administrativnoe pravo Frantsii. Moscow: Progress, 1973. 512
8. Faguet J.-P. Decentralization and Local Government Performance, Technical Consultation on Decentralization, London School of Economics, Working Group 6: Decentralization and Natural Resources Management, Centre for Economic Performance and Development Studies Institute. – 1997. – P. 5.
9. Gibson, J. Ivancevich J. and Donelly, J. (1991), Organization: Behavior, Structure, Processes, 7th ed., Homewood, Irwin, USA.
10. Okunovska Y., Hyzhko A., Prymush M., Polovyi M. Specifics of Decentralization Reform in Poland and Ukraine. EJTS European Journal of Transformation Studies. 2020. №2. 12 с. URL:https://www.journaltransformation.org/docs/EJTS_2020_8_2/14/EJTS_2020_vol_8_no_2_Specifics_of_Decen tralization_Reform_in_Poland_and_Ukraine.pdf.
11. Braun J., Grote U. Does Decentralization Serve the Poor? Center for Development Research (ZEF-Bonn) University of Bonn, IMF-conference on fiscal decentralization 20-21 November in Washington D.C., 2000. 31 https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2000/fiscal/vonbraun.pdf. p. URL: 3.

12. Bahl R. The pillars of fiscal decentralization. CAF WORKING PAPERS. Venezuela, 2008. C. 55 URL: http://scioteca.caf.com/bitstream/handle/123456789/257/200807Bahl.pdf?sequence=1&is Allowed=y.

13. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ред.: В. С. Кравців. Львів, 2016. 264 с.

14. В.Васьковська. Скільки людей проживає в Україні і скільки залишиться після війни: дані демографа [Електронний ресурс] / Вікторія Васьковська// Факти. –29.10.2024–Режим доступу: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20241029-skilky-lyudej-prozhyvaye-v-ukrayini-i-skilky-zalyshytsya-pislya-vijny-dani-demografa/?utm_source=chatgpt.com

15. Гарлицкий Л. Республика Польша. Конституционное право: восточноевропейское обозрение. 2003. № 1 (42). С. 85–89.

16. Глизнер С. Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні. Науковий журнал «Політикус». http://politicus.od.ua/1_2019/6.pdf. 2019. №1. С. 36-40.

17. Держстат України. Статистичний щорічник України.-2023-[Електронний ресурс] -Режим доступу: https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1

18. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 688-р

19. Дорожня карта децентралізації [Електронний ресурс] // Міністерство відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури України. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: https://mtu.gov.ua/files/Дорожня_карта_децентралізації.pdf.

20. Звіт про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2022роки – Режим доступу до ресурсу: https://www.bucha-rada.gov.ua/content/rishennya-41-sesiyi-01032023

21. Звіт про виконання Програми соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади за 2023 роки – Режим доступу до ресурсу: https://www.bucha-rada.gov.ua/file/13427/download?token= uCQRJLeR

22. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ виданий Радою Європи від 15.10.1985. Офіційний вісник України. 2015. № 24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

23. Козаченко Ю.П. Історичні передумови децентралізації в Україні [Електронний ресурс] /Козаченко Ю.П.// Державне управління.- 2019 №3 (67)- Режим доступу: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/39.pdf

24. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 16.11.2024).

25. Концепція цифрового розвитку Бучанської міської територіальної громади на 2022-2025 роки. URL: https://bucha-rada.gov.ua/decision-city-council (дата звернення: 27.09.2024).

26. М.Науменко. В липні цього року чисельність населення України склала 35,8 млн людей, - уряд [Електронний ресурс] / Марія Науменко // Суспільство. – 07.10.2024– Режим доступу: https://espreso.tv/suspilstvo-v-lipni-tsogo-roku-chiselnist-naselennya-ukraini-sklala-358-mln-lyudey-uryad?utm_source=chatgpt.com

27. НСЗУ. Статистика поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги . [Електронний ресурс] -Режим доступу: https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats

28. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text (дата звернення: 20.09.2024).

29. Про схвалення методичних рекомендацій щодо надання адміністративних послуг ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального

захисту". Розпорядження Кабінету міністрів України від 27.02.2024р. № 167-р. URL: https:// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2024-%D1%80#Text

30. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-%D0%BF

31. Про затвердження методики формування спроможних громад. Постанова Кабінету міністрів України від 08.04.2015р. №214. URL: https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=uk&u=https://zakon.rada.gov.ua/go/214-2015-%25D0%25BF&prev=search&pto=aue

32. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 червня 2014 р. № 591-р.

33. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 20.09.2024).

34. Про самоврядування воєводства : Закон Республіки Польща від 5 черв. 1998 р. ; пер. з іноз. мов / заг. ред. В. Б. Гройсмана. Київ, 2015. С. 665–703.

35. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1508-18

36. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 01.04.2014р. № 333-р (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014

37. Про затвердження програми розвитку малого та середнього підприємництва Бучанської міської територіальної громади на 2022-2024 роки від 25.11.2021 року № 2376-23-VIII.

38. Сірик З. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. №1. С. http://ird.gov.ua/sep/sep20201(141)/sep20201(141)_010_SirykZ.pdf

39. Статут Бучанської територіальної громади. Офіційний сайт Бучанської міської ради. URL: https://bucha-rada.gov.ua/content/statut-terytorialnoyi-gromady-mista-bucha-0 (дата звернення: 20.10.2024).

40. Стогова О.В. Децентралізація публічної влади як чинник забезпечення добробуту громадян. [Електронний ресурс] /О.В.Стогова// Право та державне управління.- 2022- Режим доступу: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/6.pdf

41. Трещов М. Децентралізація як засіб ресурсної самодостатності територіальних громад: теоретичний аспект. Теорія та історія державного управління. 2015. №2. С. 63.

42. Чернеженко О. М. Розвиток процесу децентралізації в Румунії. Підприємництво, господарство і право. 2018 (268). № 6. С. 216–222.

43. Шаповалова Н., Пресняков І. Адміністративна реформа у Польщі: напрямки змін та реальні результати Діалог. 2005. 15 черв. URL: http:// dialogs.org.ua/ru/cross/page3636.html.

44. Віктор Венцель, Ігор Герасимчук, Яніна Казюк. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. 09.04.2024. URL: https://pravo.org.ua/blogs/otsinka-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-za-pidsumkamy-2023-roku/?utm_source=chatgpt.com

45. Віктор Венцель, Ігор Герасимчук, Яніна Казюк. Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад (на основі показників 2021 та 2023 років). 05.06.2024р. URL: https://pravo.org.ua/blogs/porivnyalnyj-analiz-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-na-osnovi-pokaznykiv-2021-ta-2023-rokiv/?utm_source=chatgpt.com.

46. Ігор Онищук. Місцеві бюджети-2024. Хто лідирує за фінансуванням 02.12.06.2024р. URL: https://decentralization.ua/news/18972